

Jeg ser ikke mig selv som kriminel - men det er jeg så nu!

En kvalitativ undersøgelse af unge kriminelles selvopfattelse

Udarbejdet af

Line Græsted Jensen

Anne Laustsen Wodschow

Indhold

1 Indledning og problemformulering	4
1.1 Læsevejledning.....	5
2 Indføring i feltet.....	7
2.1 <i>Indsatsen overfor kriminelle unge</i>	7
2.1.1 Ungdomskontraktordningen.....	7
2.1.2 Ungdomssanktion.....	8
2.1.3 Afsoning.....	8
2.2 <i>Ungdomskriminalitet som problemfelt</i>	9
2.2.1 Kriminalitet som vej til symbolsk værdi.....	10
2.3 <i>Hvad virker – hvad virker ikke?</i>	11
2.3.1 Frihedsstraf.....	11
2.3.2 Behandlingstiltag og alternativer til fængselsstraf.....	12
2.4 <i>Opsummering af feltet ungdomskriminalitet</i>	14
3 Den videnskabsteoretiske tilgang	15
3.1 <i>Grounded udgangspunkt</i>	15
3.2 <i>Fænomenologisk inspiration</i>	15
4 Metodiske overvejelser	17
4.1 <i>Metodevalg</i>	17
4.2 <i>Adgang til feltet</i>	18
4.3 <i>Forberedelse på feltet</i>	18
4.4 <i>Vores rolle i feltet</i>	19
4.5 <i>Etiske overvejelser</i>	19
5 Den kvalitative undersøgelse.....	21
5.1 <i>Feltarbejde</i>	21
5.2 <i>Narrative interviews</i>	21
5.2.1 <i>Interviewenes forløb</i>	22
5.3 <i>Analysestrategi</i>	23
6 Præsentation af teorien.....	25
6.1 <i>Totale institutioner</i>	25
6.2 <i>Stigmatisering</i>	25
7 Præsentationer af det praktiske felt og informanterne	27
7.1 <i>Institutionerne</i>	27
7.1.1 <i>Bakkegården</i>	27
7.1.2 <i>Statsfængslet i Ringe – Ungeafdelingen</i>	28

7.1.3 Sammenligning af de to institutioner.....	29
7.2 Drengene	30
7.2.1 Andy	30
7.2.2 Benjamin	30
7.2.3 Chekad.....	30
7.2.4 Dennis	31
7.2.5 Elvir	31
7.2.6 Faadi.....	32
7.2.7 Glenn	32
7.2.8 Husam.....	32
7.2.9 Opsummerende om drengene.....	33
8 Analyse	34
8.1 En "leg" med begrebet kriminel.....	34
8.1.1 Jeg ser ikke mig selv som kriminel – men det er jeg så nu!.....	34
8.1.2 En lille dreng – og en gammel kriminel!.....	35
8.1.3 Jeg så kun på!.....	35
8.1.4 Jeg er jo ikke bare kriminel!.....	36
8.1.5 Nu har jeg lært noget!.....	37
8.2 Eksklusion fra samfundet.....	39
8.2.1 Stigmatisering og modstridende normsæt.....	39
8.2.2 Giv mig en chance – jeg har jo bare lavet noget "lort"!.....	40
8.2.3 Havde jeg haft skole, havde jeg ikke siddet her!.....	40
8.2.4 Det er typisk jer indvandrere!.....	41
8.3 Mødet med retssystemet.....	42
8.3.1 Politiet er nogle dumme svin – men nogle er ok!.....	42
8.3.2 Det er pis det dér med, at de hjælper – de skulle bare selv prøve det!.....	42
8.3.3 Pædagoger tror bare, man kan snakke sig ud af alt!.....	43
8.3.4 Tilpasning til institutionen.....	44
8.4 Livet udenfor.....	45
8.4.1 Omverdenens betydning.....	45
8.4.2 Nu er det svært at se sine forældre i øjnene!.....	46
8.4.3 Det er slut med kriminalitet, men.....	48
9 Konklusion	50
9.1 Institutionernes betydning for selvopfattelsen.....	50
9.2 Opfattelsen af sig selv og andre.....	51
9.3 Mødet med retssystemets påvirkning af selvopfattelsen.....	51
10 Teoretisk efterskrift	53
10.1 Nutidens fængsler og "totale" institutioner.....	53
10.2 Stigmatisering.....	54
10.3 Et makrosociologisk syn på retssystemets påvirkning af selvopfattelsen.....	54
11 Metodisk efterskrift.....	56
11.1 Retrospektive fortællinger.....	56
11.1.1 Narrativitet og fænomenologi	56
11.2 Reliabilitet og validitet.....	57
11.3 Projektets generaliserbarhed og vidensbidrag.....	57

12 Perspektiverende betragtninger.....	58
<i>12.1 Projektets bidrag til den aktuelle forskning.....</i>	<i>58</i>
13 Abstract.....	61
14 Anvendt litteratur	63

1 Indledning og problemformulering

Ungdomskriminaliteten er blevet grovere de senere år¹, og debatten om at skærpe afstraffelsen for at vende denne udvikling kører på højtryk i de danske medier. Der er både forslag om at straffe børn allerede fra 12-årsalderen, og om at gøre de unges straffe hårdere. Den nyeste statistik fra Københavns Politi viser, at antallet af unge, der sidste år blev sigtet for kriminalitet i København, oversteg antallet i de foregående fem år. Hver niende, der kom i grundlovsforhør i 2005, var under 18 år, og ungdomskriminalitet er derfor nu nummer tre på politiets liste over vigtige indsatsområder.

Når unge er fyldt 15 år, er de over den kriminelle lavalder og kan derfor straffes som voksne med fængsel eller lignende, selvom de endnu ikke er myndige. 15-17-årsalderen er en periode, hvor man udvikler sig fra barn til voksen, og det er derfor en tid med stor betydning for identitetsdannelsen og skabelsen af sig selv som et selvstændigt individ. Således skriver Erik H. Erikson om ungdommen: *"Dette stadie kan heller ikke passeres, uden at identiteten finder en form, som på afgørende måde bestemmer dets senere livsfortsættelse"* (Erikson 1992: 87). Når unge lovovertrædere konfronteres med retssystemet placeres de i en rolle som kriminel, og politi og sagsbehandlere sættes samtidig i bestemte roller i forhold til den unge. Det er derfor interessant, hvordan de unge oplever dette møde med retssystemet i en periode af deres liv, hvor de samtidig befinder sig midt i teenageårenes løsrivelses- og selvskabelsesproces.

Ifølge kriminalforsorgens statistik har unge i højere grad tendens til at falde tilbage i ny kriminalitet end resten af befolkningen. Recidivprocenten² for de 15-19-årige var i 2002 på 33,4 % og blev kun meget svagt overgået af de 20-24-årige, som havde den højeste recidivprocent på 33,6 (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2005: 69). Begge grupper lå således et stykke over det gennemsnitlige recidiv på 27,5 %. Af en eller anden grund, har de unge kriminelle altså i højere grad tendens til at blive i den kriminelle løbebane end ældre kriminelle.

I forhold til spørgsmålet om, hvorfor netop unge i højere grad fortsætter livet i en kriminel løbebane, er det yderst interessant at undersøge, hvordan de unge selv føler sig påvirket af, at retssystemet stempler dem som kriminelle, da karakteren af denne påvirkning må formodes at have betydning for de unges fremtid. Derfor vil vi med projektet se nærmere på selvopfattelsen

¹ For en diskussion af dette se eksempelvis Zeuner et al. 2003.

² *"Recidiv er defineret som tilbagefald til ny kriminalitet i en periode på 2 år fra dato for løsladelse, dato for betinget dom med eller uden samfundstjeneste eller dato for betinget benådning. Det gælder endvidere, at den nye kriminalitet skal have resulteret i en betinget dom, ubetinget dom eller en behandlingsdom inden for samme 2-årige periode"* (Direktoratet for kriminalforsorgen 2005: 67).

hos unge kriminelle i alderen 15-17 år, som er blevet konfronteret med rollen som kriminel gennem deres møde med retssystemet.

Det leder os frem til følgende problemformulering for projektet:

- ***Hvordan påvirker mødet med retssystemet unge "kriminelles" selvopfattelse?***

Når vi i problemformuleringen har sat *kriminelle* i citationstegn, er det for at markere, at vi hverken ønsker at stemple de unge som kriminelle eller at bidrage til at holde dem fast i en sådan rolle. Ved alligevel at inddrage begrebet i problemformuleringen, ønsker vi at tilkendegive, at vi er interesserede i, om de unge selv opfatter sig som kriminelle, nu hvor de fra samfundets side betegnes som kriminelle.

Vores fokus på selvopfattelse bygger på antagelsen om, at selvopfattelsen påvirkes af sociale faktorer, og at den er konstituerende for identitetsdannelsen. Selvopfattelse er ikke en statisk størrelse, men afhænger af den konkrete situation. Identiteten udvikler sig således gennem hele livet, da den bygger på individets selvopfattelse på forskellige tidspunkter. Derfor kan stemplingen som kriminel påvirke de unges selvopfattelse på det givne tidspunkt og i det lange løb også deres identitet. Vi fokuserer på selvopfattelsen, da den, idet den er situationsbestemt, giver os mulighed for at undersøge dens karakter på ét givent tidspunkt, i modsætning til identiteten, som ville kræve undersøgelser og sammenligninger af utallige situationer over tid.

Via Videnskabsbutikken er dette projekt gennemført i samarbejde med Børnerådet, der har været projektstiller. Børnerådet er kommet med et bredt oplæg om problemfeltet 15-17-årige kriminelle, som vi har lagt den vinkel på, vi har fundet interessant³. Børnerådet har ikke haft indflydelse på vores dataindsamling, men har udelukkende fungeret som inspirationskilde.

1.1 Læsevejledning

Inden vi giver os i kast med projektets problemstilling, vil vi starte med at præsentere feltet ungdomskriminalitet. Herefter vil vi først redegøre for det videnskabsteoretiske udgangspunkt, der ligger til grund for projektet, for dernæst at beskrive projektets metodiske fremgangsmåde. Herunder redegør vi for vores bagvedliggende metodiske overvejelser angående indsamling og behandling af empirisk data samt for vores konkrete håndtering af dataindsamling og analyse af

³ Børnerådets oplæg kan ses i *Bilag 1*.

empirien. Metodeafsnittene efterfølges af en kort præsentation af de teoretiske perspektiver, vi anvender i analysen, som fortrinsvis er hentet fra Erving Goffmans klassiske mikrosociologiske studie af totale institutioner i *Anstalt og menneske* (Goffman 1967). Herefter præsenteres de to institutioner, vi har besøgt samt de otte informanter, som er indsatte på institutionerne. I analyseafsnittet går vi over i en tematisk analyse af empirien med brug af teorien, og resultaterne herfra kædes sammen i konklusionen. Derefter følger et teoretisk efterskrift, som indeholder refleksioner over den anvendte teori, samt et kort bud på, hvad Michel Foucaults makrosociologiske teorier kan bidrage med til belysning af vores empiri. Dette efterfølges af et metodisk efterskrift, der indeholder refleksioner over den metodiske udarbejdelse af projektet og ikke mindst de opnåede resultater. Vi afslutter med en diskuterende perspektivering.

I projektet henviser vi til de unge kriminelle med betegnelsen ”de unge”. Når vi ikke henviser til unge kriminelle generelt, men til vores egne informanter, bruger vi betegnelsen ”drengene”, da det udelukkende er drenge, vi har interviewet.

2 Indføring i feltet

I det følgende præsenteres feltet ungdomskriminalitet med en redegørelse for indsatsen på området. Herunder vil vi beskrive, hvordan et møde gennem retssystemet forløber, og hvilke afsoningsmuligheder, der findes for unge. Derefter vil vi, ved at præsentere en lille del af den relevante forskning indenfor feltet, belyse ungdomskriminalitet som problemfelt samt give et bud på, hvordan dette projekt skriver sig ind i feltet.

2.1 Indsatsen overfor kriminelle unge

Når en 15-17-årig bliver sigtet i en sag, er det som regel sådan, at politiet skal underrette de sociale myndigheder, og at de sociale myndigheder skal sende en repræsentant til afhøringen af den unge. De sociale myndigheder skal i en sådan situation sørge for at underrette den unges forældre om den foranstående afhøring, medmindre en sådan underrettelse vil skade den unge. Inden 24 timer efter anholdelsen skal den unge løslades eller fremstilles i grundlovsforhør, hvor der tages stilling til, om den sigtede skal varetægtsfængsles. Repræsentanten fra de sociale myndigheder skal være til stede under grundlovsforhøret (Jappe 2004: 95f).

Den sigtede kan varetægtsfængsles, hvis én ud af en række af betingelser er opfyldt. Det kan for eksempel være, hvis der er formodning om, at det vil påvirke sagens opklaring, at den unge er på fri fod, eller hvis sagen er af særlig alvorlig art (Jappe 2004: 97).

Når politiet har afsluttet sin efterforskning af sagen, kan der, i tilfælde af en lettere sag, ske det, at den unge får tiltalefrafald med eller uden vilkår, tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt eller at vedkommende idømmes bødestraf. Hvis den unge har begået en grovere lovovertrædelse er straffen ofte ubetinget fængsel eller ungdomssanktion (Socialministeriet 2003: 20). Ungdomskontraktordningen og ungdomssanktionen er strafmuligheder, der er specielt rettet mod unge lovovertrædere, og vi præsenterer dem derfor kort i det følgende.

2.1.1 Ungdomskontraktordningen

I starten af 1990'erne indførte man ungdomskontrakten. Den indgås i forbindelse med et tiltalefrafald og indebærer, at den unge får en straffri prøvetid typisk på et år, hvori vedkommende skal arbejde med at ændre holdning og adfærd samt opfylde et eller flere sociale vilkår, som eksempelvis at passe sin skole eller andre fastsatte aktiviteter. Kontrakten underskrives af den unge, dennes forældre, de sociale myndigheder og politimesteren, hvorefter den godkendes i retten. Den unge inddrages i udformningen af vilkårene, og hensigten med

kontrakten er, at dens forpligtigende form skal have en større individualpræventiv effekt⁴ på den unge end øvrige former for tiltalefrafald med almene vilkår (Stevens 2003: 8). Målgruppen er unge mellem 15 og 18 år, som ikke er kommet ind i et mere fast kriminalitetsmønster.

2.1.2 Ungdomssanktion

Siden 1. juli 2001 har Straffelovens § 74 givet mulighed for, at unge på minimum 15 år, der har begået grov kriminalitet, og som er under 18 år på gerningstidspunktet, kan idømmes ungdomssanktion (Justitsministeriet 2004: 1). Ungdomssanktionen er et toårigt socialpædagogisk behandlingsforløb, der består af tre dele – et ophold på en sikret afdeling, et ophold på en døgninstitution eller andet egnet opholdssted samt et forløb i ambulanseregime med tilsyn af de sociale myndigheder (Lauritzen 2004: 18). Målgruppen er unge mellem 15 og 18 år, der har begået alvorlig kriminalitet, og som samtidig har et massivt socialpædagogisk behandlingsbehov.

2.1.3 Afsoning

Som udgangspunkt bliver 15-17-årige, der skal afsones eller varetægtsfængsles, anbragt på en af de syv sikrede institutioner, der er i Danmark. Ifølge straffuldbyrdsloven § 78, stk. 2 skal 15-17-åriges afsoning foregå på institution eller lignende, medmindre afgørende hensyn til retshåndhævelsen taler imod en sådan anbringelse udenfor fængsel (Jappe 2004: 15). Normalt forudsætter afsoning uden for fængsel eller arresthus et særligt behov for behandling eller pleje, men for en 15-17-årig fængselsdømt stilles der altså ingen andre krav end alderen.

At institutionerne er sikrede betyder, at alle yderdøre og vinduer kan være aflåst konstant, og at de anbragte unge kan låses inde på værelset om natten, uden at det betragtes som isolation (Jappe 2004: 149). Udover at huse unge, der afsoner eller sidder i varetægt, kan også unge, der opholder sig ulovligt i Danmark, unge, der er i fare for at skade sig selv eller andre, eller unge, som har behov for socialpædagogisk behandling, anbringes på de sikrede afdelinger.

Kun under særlige omstændigheder starter unge afsoning i et lukket fængsel, hvilket normalt kun er aktuelt, hvis den unge idømmes en ubetinget frihedsstraf på mere end 1½ år. Da unge i forbindelse med afsoningen ikke må have kontakt med voksne afsonere, har man oprettet en særlig afdeling for unge i Statsfængslet i Ringe. Fængslet hører under Kriminalforsorgen, og dermed under staten, mens de syv institutioner er amtsligt drevet og finansieret.

⁴ Den individualpræventive effekt er den afskrækkende virkning, som straffen har på den straffede, hvilket afholder den straffede fra at begå lovovertrædelser igen.

I vores projekt har vi udelukkende interviewet unge, der sidder inde, og har derfor ikke talt med nogle af de unge, som har indgået en ungdomskontrakt. Vi forholder os i projektet ikke til, om afsoningen er en del af en ungdomssanktion eller ej, men fokuserer udelukkende på, hvordan det påvirker den unges selvopfattelse at have mødt retssystemet og sidde inde nu. Alligevel har vi fundet det relevant at præsentere de forskellige strafmuligheder for at give et bredere indblik i feltet ungdomskriminalitet.

2.2 Ungdomskriminalitet som problemfelt

I det følgende vil vi, ved at præsentere noget af forskningen indenfor feltet ungdomskriminalitet, belyse problemfeltet og præcisere, hvordan vores projekt, kan supplere den nuværende forskning.

Den danske empiriske forskning indenfor feltet domineres hovedsageligt af tre omfattende selvrapporteringsstudier af unges kriminelle adfærd, som er blevet udført i 1979, 1989 og 1999. I udformningen af undersøgelserne har man fortrinsvis fokuseret på, hvilke faktorer, der har betydning for, at unge begår lovovertrædelser, og disse ungdomsundersøgelser er mundet ud i en række af publikationer af både Flemming Balvig og Britta Kyvsgaard⁵. I modsætning til vores projekt er selvrapporteringsstudierne af kvantitativ art. Det gør sig til dels også gældende for *Ringstedforsøget* (Balvig et al. 2005), der er et projekt, hvori unges risikoadfærd belyses ved hjælp af en stor mængde af spørgeskemaer, hvilket dog suppleres med interviews og deltagerobservation i et dansk lokalsamfund. Af kvalitativ forskning indenfor feltet kan tillige nævnes to evalueringer, hvori der er foretaget interviews med unge, som har været anbragt på en sikret afdeling⁶. Fokus i disse evalueringer ligger, i modsætning til dette projekt, ikke på de unge og deres syn på sig selv, men på hvorvidt opholdet kan ses som have været en succes eller ej. Bogen *Rodløs* (Lauritzen et al. 2004) består ligeledes af interviews med en række af unge, der har siddet på en sikret afdeling. De unge præsenteres på baggrund af deres fortællinger, men bogen forholder sig hverken analyserende eller fortolkende til disse unges fremstillinger af sig selv.

Lilli Zeuner har, ved hjælp af registerdata samt interviews med unge, der i alderen 15 til 17 år har fået tiltalefrafald efter en straffelovsovertrædelse, belyst de sociale og kulturelle aspekter ved ungdomskriminalitet i bogen *Normer i skred* (Zeuner 1990). Disse aspekter har hun tillige taget

⁵ Heriblandt Balvig 1999 og Kyvsgaard 1992. Se eksempelvis Balvig 1999: 11ff, for en mere specificeret redegørelse for disse publikationer.

⁶ Se Bonke et al. 2001 og Nayberg et al. 1994.

fat på i en litteraturgennemgang fra 2003, med hvilken hun og Jeppe Højland har ønsket at sætte fokus på de senere års ændringer i ungdomskriminalitetens omfang og samfundets reaktioner overfor unge lovovertrædere samt at forklare disse ændringer.

I det følgende vil vi først fokusere på, hvordan en sådan kulturteoretisk forståelse af kriminalitet kan sætte problematikken omkring ungdomskriminalitet i perspektiv, for derefter at redegøre for nogle af bidragene til en debat om hvilke kriminalpræventive tiltag, der virker overfor unge.

2.2.1 Kriminalitet som vej til symbolsk værdi

Zeuner og Højland tager udgangspunkt i, at kriminel adfærd, ligesom andre former for adfærd, er tillært, og at kriminalitet bygger på et normsæt udviklet i opposition til de normer, som hersker i samfundet. Individet har nogle dispositioner, som samfundet kan være med til at forme både i positiv og negativ retning (Zeuner et al. 2003: 26).

Både på samfunds- og individniveau tildeles individet symbolsk værdi efter de almene normer for hvilke former for adfærd og kompetencer, der anses som værdifulde (Zeuner et al. 2003: 12ff, 27ff). Det kan eksempelvis være sociale kompetencer, boglige evner eller nationalitet. Unge, der begår systematisk kriminalitet⁷, har således ofte oplevet at blive tildelt meget lav symbolsk værdi i interaktionen med andre og er blevet ekskluderet fra samfundsmæssige klassificeringer. Unge reagerer forskelligt på denne eksklusion og manglende tildeling af symbolsk værdi. En mulig reaktion er netop kriminalitet, fordi det kan være en alternativ vej til at opnå symbolsk værdi, da der i det kriminelle miljø ofte er udviklet alternative normer, som står i opposition til samfundet. I forbindelse med ungdomsundersøgelsen i 1999 konkluderer Balvig, at antallet af unge, der medvirker til kriminalitet er faldet siden 1979 (Balvig 2000: 221). Samtidig med dette fald er kriminaliteten, der begås, dog blevet alvorligere, og de forholdsvis få unge kriminelle er således blevet endnu mere kriminelle (Balvig 2000: 233). Dette mener Zeuner og Højland til dels kan skyldes, at stadig flere uddanner sig og opnår symbolsk værdi derigennem. Afstanden mellem den store gruppe med høj symbolsk værdi, og de få, der ikke formår at tilkæmpe sig symbolsk værdi, kan derfor synes større. De ekskluderedes reaktioner bliver som følge deraf voldsommere (Zeuner et al. 2003: 29f).

Det paradoksale er, at de unges reaktion kan medvirke til at fastholde dem selv i kriminalitet, men også samfundets forsøg på at begrænse kriminalitet og sikre retsbevidstheden medvirker til

⁷ Systematisk kriminalitet har en social forklaring og står derved i modsætning til tilfældig kriminalitet, som eksempelvis begås af umiddelbart velfungerende unge, der bare søger lidt spænding i hverdagen (Zeuner et al. 2003: 11, 29)

denne fastholdelse (Zeuner et al. 2003: 7). Zeuner og Højland skriver således, at samfundets to grunde til at reagere på unges lovovertrædelser ofte modarbejder hinanden og derfor udgør et straffens dilemma: *”For det første må det markere overfor andre unge, at det ikke vil acceptere denne form for social afvigelse, og for det andet må det forsøge at få den konkrete lovovertræder tilbage på normalitetens rette køl”* (Zeuner et al. 2003: 80).

2.3 Hvad virker – hvad virker ikke?

I den nyligt udgivne bog *Hvad virker – hvad virker ikke?* har Britta Kyvsgaard (2006) samlet en række bidrag til en debat om virksomme og uvirksomme kriminalpræventive tiltag. Tre af artiklerne fra denne bog er udgangspunkt i de følgende afsnits redegørelse for bidragene til diskussionen af, hvad der virker i forhold til ungdomskriminalitet, men suppleres tillige med andre bidrag til debatten.

2.3.1 Frihedsstraf

Flemming Balvig skriver i sin artikel i denne bog, at straf i det postmoderne samfund i høj grad er til for at sikre retsfølelsen hos samfundets borgere frem for at have en kriminalpræventiv effekt (Balvig 2006: 110). Balvig henviser til tre undersøgelser, der alle viser, at når unges lovovertrædelser opdages og anholdes, så har det i højere grad forstærket end svækket de unges kriminalitet. En tilsvarende dansk undersøgelse har vist, at det tenderer til at virke forstærkende på kriminalitet, men at konsekvenser er afhængige af reaktionen hos lærere og forældre (Balvig 2006: 111ff). En svensk undersøgelse har i forlængelse heraf vist, at frihedsstraf har en negativ individualpræventiv effekt (Balvig 2006: 123), og en kvalitativ evaluering af ungdomssanktionen fra Socialforskningsinstituttet konkluderer ligeså, at *”der er risiko for, at de langvarige anbringelser forstærker følelsen af at være sat til side, at være uden værdi for det omgivende samfund og ikke at få mulighed for at gøre sig gældende på almindelige betingelser”* (Rasmussen et al. 2005: 102). Rapporten stiller således også spørgsmålstegn ved, om frihedsstraf overhovedet hjælper de unge i en positiv retning, eller om de i virkeligheden ikke blot forstærker stigmatiseringen af de unge, og derved medvirker til at bibeholde dem i rollen som kriminelle⁸. En rapport fra Cambridge University viser ligeledes, at frihedsberøvelse uden behandling ingen

⁸ Det er vigtigt at påpege, at evalueringen blot vurderer ungdomssanktionens effekt på recidiv og på evne til at resocialisere de unge ind i en ”normal” ungdomstilværelse uden kriminalitet. Udover at sikre dette hensyn til den unge er det også hensynet til folkets retsbevidsthed samt ønsket om at intensivere indsatsen mod den hårdere kriminalitet begået af unge, som ligger til grund for foranstaltningen, men som ikke vurderes i evalueringen (Rasmussen et al. 2005: 102).

individualpræventiv effekt har, men kan øge risikoen for at den indsatte fortsætter i en kriminel løbebane (Zeuner et al. 2003: 93ff).

I samme rapport konkluderes det, at selve eksistensen af straf har en generalpræventiv effekt⁹, men at det ikke kan bevises, at strafs-kærpelse øger effekten (Balvig 2006: 123). Balvig bemærker, at det generelle antal af frihedsstraffe i Danmark er faldet indenfor de seneste år, men at dette ikke har betydet at danskernes udsathed for kriminalitet er steget – risikoen for at blive udsat for kriminalitet er omvendt faldet fra 1995 til 2005 (Balvig 2006: 126). Endvidere påpeger Balvig, at der ikke er mindre kriminalitet i Danmark end i Tyskland, selvom vi i Danmark anvender korte frihedsstraffe to til tre gange hyppigere end i Tyskland, hvor alle frihedsstraffe under et halvt år siden 1969 er blevet omformet til bødestraffe (Balvig 2006: 129f).

Disse konklusioner støttes også af justitsministeriets egne statistikker. Ifølge tal fra 1996-1999 er recidivprocenten 20 % for unge med tiltalefrafald, 33 % for unge idømt betinget dom, mens tilbagefaldet er på 48 % for dem, der er idømt en ubetinget dom (Stevens 2003: 5). For den del af dem med ubetinget dom, der er idømt så lang en straf, at de har haft mulighed for prøveløsladelse, er recidivet 65 %. Risikoen for, at de unge falder tilbage til ny kriminalitet indenfor to år er altså højere jo strengere straffen er.

At Danmark, selv i absolutte tal, har flere frihedsberøvede unge end de andre nordiske lande, er desuden problematisk i forhold til FN's børnekonvention, der fastslår, at frihedsberøvelse af børn kun må bruges som sidste udvej (Balvig 2006: 130ff). Problemet er, at der næppe kan være tale om en sidste udvej, når man kan klare sig med at frihedsberøve færre i de andre lande. At antallet af 15-17-årige, der bliver idømt ubetinget frihedsstraf i Danmark, er blevet fordoblet siden årtusindskiftet, forbedrer ikke situationen.

2.3.2 Behandlingstiltag og alternativer til fængselsstraf

Susanne Clausen vurderer i sin artikel forskellige alternativer til frihedsstraf. Hun konkluderer, at udover bøder, samfundstjeneste, service work¹⁰ og intensive tilsyn med fokus på behandling, så synes også intensive tilsyn med fokus på hjælp og støtte til unge lovovertrædere at være lovende sanktioner. Derudover viser Victim Offender Mediation, det som vi i Danmark kender som

⁹ Den generelpræventive effekt er den effekt, som straf har på den store del af befolkningen, der afskrækkes og derfor afholdes fra at begå lovovertrædelser.

¹⁰ Service work er en form for samfundstjeneste, hvor den dømte arbejder fuldtid under tilsyn af en fængselsbetjent, og således arbejder i stedet for at være i fængsel i sin afsoningsperiode (Clausen 2006: 158).

konfliktråd, sig at have en meget lovende individualpræventiv effekt på unge lovovertrædere (Clausen 2006: 159f)¹¹.

Ifølge Justitsministeriets evaluering af ungdomskontrakten er der en svag tendens til, at ungdomskontrakter har en lidt større kriminalpræventiv effekt end øvrige tiltalefrafald med vilkår, som blev anvendt før etableringen af ungdomskontrakten. Effekten i form af mindsket recidiv er dog noget begrænset, da den kun vedrører lovovertrædelser af lidt, men ikke meget alvorligere art (Stevens 2003: 40).

Kyvsgaard kigger i sin egen artikel nærmere på forskellige programmer og behandlingstiltag. Hun skriver blandt andet, at det har vist sig, at kun en tredjedel af de indsatte i 1999 havde været i arbejde umiddelbart inden indsættelsen, og at mere end halvdelen ingen erhvervsuddannelse havde. Der lader således til at være en sammenhæng mellem manglende muligheder for legal indtjening og anvendelse af illegale midler. Amerikanske undersøgelser har da også vist, at jobtræningsprogrammer samt lektiehjælp og rådgivning vedrørende skolegang og fremtid for unge i risikogruppen har haft en positiv individualpræventiv effekt (Kyvsgaard 2006: 89f). Det har ligeledes vist sig at have en positiv kriminalpræventiv effekt at forøge indsattes skolekundskaber og give dem en erhvervsuddannelse. Balvig påpeger tillige i forbindelse med ungdomsundersøgelsen i 1999, at den gruppe af unge, som begår megen kriminalitet næsten udelukkende er drenge, der er dårligt integreret i skolen og som en følge heraf har tabt troen på egen fremtid, og derfor søger ny succes indenfor et nyt normsæt (Balvig 2000: 218). I forlængelse af dette mener han, at der må sættes ind i forhold til unges problematiske forhold til skolen (Balvig 2000: 234). Zeuner og Højland peger i denne forbindelse på, at opbakning og tidlig indlæring af normer i skolen sammen med større fokus på samfundsintegration kan have en kriminalpræventiv effekt (Zeuner et al.2003: 108f).

I den danske kriminalforsorg har man gennem nogen tid anvendt Anger Management, som er et kognitivt vredeshåndteringsprogram, der forsøgsvis skal til at indgå som vilkår til en betinget dom til unge voldsforbrydere. Der er imidlertid ingen undersøgelser, der har påvist en positiv kriminalpræventiv effekt ved dette program, men et tilsvarende program Aggression Replacement Training har ifølge forskellige amerikanske og en enkelt engelsk evaluering en stor positiv effekt (Kyvsgaard 2006: 94f).

¹¹ Hun bemærker dog, at disse konklusioner bygger på udenlandske undersøgelser. Da de nævnte sanktioner ikke svarer helt overens med de danske pendanter, kan konklusionerne ikke anvendes til at vurdere nøjagtig hvor stor effekten af sanktionerne vil have i danske sammenhænge, men de kan bruges til at pege på hvilke sanktioner man bør satse på (Clausen 2006: 160).

Med Ringstedforsøget har Flemming Balvig, Lars Holmberg og Anne-Stina Sørensen vist, at en punktering af sociale overdrivelser kan have en positiv kriminalpræventiv effekt. Således har forsøget vist, at når unge får indsigt i, at deres forestillinger om andre unges forbrug af tobak er stærkt overdrevne, mindskes ikke kun deres eget forbrug af tobak, men også forbruget af andre rusmidler, og kriminaliteten bliver på visse områder mindre. Et simpelt kriminalpræventivt tiltag kunne derfor tage udgangspunkt i en skoleklasses konfrontation og diskussion af de overdrevne forestillinger (Kyvsgaard 2006: 99f).

2.4 Opsummering af feltet ungdomskriminalitet

Den danske forskning indenfor feltet er i høj grad karakteriseret af kvantitative undersøgelser suppleret med få og knap så fyldestgørende kvalitative undersøgelser. Forskningen vidner om, at mængden af ungdomskriminalitet er faldet, mens dens karakter er blevet grovere. Det kan ses som et resultat af, at der er blevet færre stigmatiserede unge, men at skellet mellem dem og de ”normale” er blevet større.

De unge bliver typisk kriminelle som en reaktion på en lang karriere af nederlag i skolen eller på arbejdsmarkedet. Det har derfor vist sig, at jobtræningsprogrammer samt lektiehjælp og rådgivning vedrørende skolegang og fremtid for unge i risikogruppen har haft en positiv individualpræventiv effekt. Når de unge først er blevet kriminelle, tyder mange undersøgelser på, at anholdelse, og især frihedsstraf, har en negativ individualpræventiv effekt, da det ser ud til at forstærke de unges kriminalitet. Disse mange kvantitative studier af ungdomskriminalitet har altså kunnet påpege en manglende præventiv effekt ved frihedsstraf og endda en tendens til at bibeholde den unge i en kriminel løbebane. Vi finder det derfor endnu mere relevant at supplere iagttagelserne med et kvalitativt fokus på unge indsattes eget syn på situationen.

I perspektivering vil vi vende tilbage til den aktuelle forskning for at diskutere den i forhold til vores resultater. Nu vil vi gå over til undersøgelsen af, hvordan selvopfattelsen hos unge i alderen 15-17 år påvirkes af mødet med retssystemet.

3 Den videnskabsteoretiske tilgang

3.1 Grounded udgangspunkt

I projektet ønsker vi at lade empirien "tale", ved at arbejde ud fra et grounded og induktivt udgangspunkt med en mikrosociologisk interaktionistisk tilgang, for at tydeliggøre den enkelte unges oplevelse. Som udgangspunkt arbejder vi empirinært og bevæger os fra empiri til teori (Syltevig 2001: 90). Vi vil altså lade vores interviews og observationer styre præcis hvilke teoretiske begreber, der skal anvendes i analysen. Dog er vi allerede ved projektets start bevidste om, at Erving Goffmans (1967) klassiske værk om totale institutioner i større eller mindre grad vil have relevans i belysningen af vores empiriske materiale.

3.2 Fænomenologisk inspiration

Vi har ladet os inspirere af fænomenologien, der går ud fra, at "*subjektet er centrum for verden, fordi verden er, som den melder sig i bevidsthedens umiddelbare erfaring*" (Rendtorff 2005: 280). Ifølge fænomenologien har mennesket en forstående og meningsdannende omgang med verden (Rendtorff 2005: 281). Vi vil undersøge, hvordan drengene er påvirkede af deres møde med retssystemet og hvordan de forstår sig selv og andre i den sammenhæng. Derfor forsøger vi gennem kvalitative interviews at komme bagved system- og strukturbeskrivelsen, ved at få drengene til at give deres egen beskrivelse af deres livsverden og selvopfattelse (Rendtorff 2005: 288). I forbindelse med dette eksistentielle perspektiv vil vi samtidig være opmærksomme på, at de enkelte unge muligvis oplever mødet med retssystemet forskelligt, og at det derfor påvirker deres selvopfattelse forskelligt (Larsen 2003: 248).

Ifølge fænomenologerne er det "*videnskabens opgave at beskrive den oplevede livsverdens intentionalitets- og væsensstrukturer således, som de viser sig i aktørernes erfaring*" (Rendtorff 2005: 286). Vi vil i forlængelse heraf bestræbe os på at være så åbne overfor feltet som muligt ved at lade de unge komme til orde på deres egne præmisser. Dermed følger vi Husserls ord: "*Den sande metode følger ikke vores fordomme og forbilleder, men derimod beskaffenheden af den sag, som skal undersøges*" (Husserl i Zahavi 2004: 26).

Udover at have læst en række interviews med unge indsatte på en sikret afdeling i bogen *Rodløs* (Lauritzen et al. 2004) samt en evaluering af den sikrede institution Koglen (Nayberg et al. 1994), har vi ingen erfaringer med det kriminelle miljø, som ellers kunne styre vores tilgang til

feltet. Omvendt kan vi ikke helt frasige os at have fået en forforståelse om feltet fra den offentlige debat i diverse medier.

Da opgaven bygger på vores fortolkning af drengenes meningskabelse og forståelse af sig selv, vil vores analyser være afhængige af den måde, hvorpå vi opfatter drengenes livsverdener, som er meget forskellige fra vores egen (Rendtorff 2005: 298). Både drengenes beskrivelser og vores fortolkninger er én blandt mange mulige. Vores resultater kan derfor ikke generaliseres og kvantificeres, men de kan give et kvalitativt syn på problemstillingen set fra drengenes perspektiv.

4 Metodiske overvejelser

I det følgende vil vi redegøre for valget af metode samt for vores øvrige metodiske og etiske overvejelser, inden vi i næste afsnit beskriver forløbet af den kvalitative undersøgelse.

4.1 Metodevalg

For at nærme os et svar på problemformuleringen har vi valgt at anvende både kvalitative interviews og feltarbejde, da vi mener at en sådan metodetriangulering vil være gavnlig for vores undersøgelse.

Da feltet som udgangspunkt var relativt ukendt for os, har vi gennem et mindre feltarbejde forsøgt at opnå indblik i det. Det er desuden vores forventning, at feltarbejdet vil kunne hjælpe os til at besvare, hvordan mødet med feltet påvirker de unges selvopfattelse. Udover de blotte iagttagelser ønskede vi at opnå en kropslig erfaring af feltet, for så vidt muligt at nærme os en forståelse af, hvad det vil sige at være indsat. Denne erfaring giver os et bedre indblik i feltet, end hvis vi havde anvendt interviews alene, da vi har kunnet indfange tavs viden og kulturelle selvfølgeligheder, som ikke kommer til udtryk i det talte (Haastrup 2005: 34). Gennem kvalitative interviews har vi fået uddybet vores iagttagelser og er samtidig gået i dybden med, hvordan den enkelte unge opfatter og beskriver sig selv. Ved at kombinere de to metoder har vi, med Norman K. Denzins ord, kunnet ”*achieve the best of each while overcoming their unique deficiencies*” (Denzin 1989: 236). Med denne metodetriangulering mener vi derfor, at det er blevet muligt for os at opnå en viden, som kan hjælpe os til en metodisk velfunderet besvarelse af problemformuleringen.

Efter en indsamlingsproces, der beskrives nærmere i de følgende afsnit, er vores datamateriale endt med at bestå af:

- Interviews med fem indsatte på afdelingen Linden på den sikrede institution Bakkegården
- Interviews med tre indsatte på ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe
- Feltnoter fra to halve dages feltarbejde på Bakkegården
- Observationer på ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe i forbindelse med gennemførelse af interviewene
- Uformelle samtaler med ansatte på Bakkegården og i Ringe i forbindelse med gennemførelse af interviewene og feltarbejdet

4.2 Adgang til feltet

For at komme i kontakt med unge 15-17-årige, der har været i kontakt med retssystemet, har vi kontaktet sikrede institutioner, fængsler og kommunale ssp-medarbejdere i Danmark - hovedsagligt i hovedstadsområdet af hensyn til tid og egen transport. Vi har sendt en beskrivelse af projektets fokus til fem fængsler og institutioner samt en række ssp-medarbejdere, og denne proces er mundet ud i positive svar fra den sikrede institution Bakkegården samt fra ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe. Disse to steder er de eneste, der både har vist interesse for vores projekt og samtidig har haft mulighed for at hjælpe os. Det kan derfor siges at være forholdsvis tilfældigt, at det netop er indsatte fra Ringe og Bakkegården, som projektet handler om.

Efter den første kontakt med de to gatekeepers, udviklingskonsulenten Lise¹² fra Bakkegården og socialrådgiveren Henriette fra ungeafdelingen i Ringe, har vi sendt dem en præsentation af projektet, for at forklare drengene, hvad vores fokus er¹³. Drengene har således på forhånd haft mulighed for at vide, hvad vi var interesseret i at interviewe dem om, og på den måde kan der argumenteres for at interviewene i mindre grad end ønsket er foregået på drengenes præmisser. Af frygt for at drengene, som muligvis er meget påvirkede af deres situation, ellers ikke ville føle sig trygge ved at deltage, er det en risiko vi har måttet løbe.

Udvælgelsen af interviewpersoner på Bakkegården er sket ved, at institutionen har givet os adgang til den ene af de fire afdelinger, hvor vi har interviewet og observeret alle fem indsatte. Vi har fået fornemmelsen af, at afdelingen Linden er blevet valgt, fordi den på det givne tidspunkt var den mest velfungerende. I ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe var der under vores besøg tre indsatte, som vi alle har interviewet.

4.3 Forberedelse på feltet

Inden vores indtræden i feltet, har vi forberedt os på, hvad det var for et felt vi skulle møde og ikke mindst, hvilken type unge vi skulle interviewe. Dette har vi, som tidligere skrevet, blandt andet gjort ved at læse en evaluering af den sikrede institution Koglen, samt en række interviews lavet med unge kriminelle. Umiddelbart kan det se ud til at stå i kontrast til vores fænomenologiske og eksplorative udgangspunkt, men vi har fundet det nødvendigt for at kunne

¹² Vi har valgt at anonymisere både de interviewede og personalet ved at opdigte nye navne.

¹³ Denne tekst kan ses i *Bilag 2*

interviewe drengene uden at blive hæmmede af overraskelse over deres fortællinger, samt for at kunne udarbejde en brugbar interviewguide.

Da vi har haft en klar fornemmelse af, at vi har en forforståelse af feltet, der ikke er teoretisk underbygget, men i høj grad er påvirket af mediernes fremstilling af unge og kriminalitet, har vi desuden valgt at forberede os på mødet med drengene ved at følge Jette Fogs råd om at eksplicitere disse fordomme. Eksempelvis gjorde vi os klart, hvilke følelser vi havde overfor feltet, fordi *ureflekterede* følelser, ifølge Fog, påvirker empirien, uden dette bliver synligt, og hindrer spontanitet i interviewet (Fog 2004: 16f; 37). Vores følelser i forhold til drengene var til at starte med ret splittede, da vi både havde ondt af dem, men samtidig også var lidt skræmt af dem. Ekspliciteringen af følelser og fordomme har skabt mulighed for at mødet med ”den anden” ikke er blevet sløret af fordomme og stereotype vurderinger.

4.4 Vores rolle i feltet

Udover vores følelser kan vores egen rolle også have haft betydning for indsamlingen af empiri. Inden dataindsamlingen har vi derfor gjort os nogle overvejelser om, hvordan vi eventuelt kunne minimere dennes indflydelse på empirien.

Vi har fundet det vigtigt at vække drengenes tillid, da de i modsat fald muligvis ikke ville have haft lyst til at betro sig til os. Vi har derfor lagt vægt på ikke at virke nedladende eller fordømmende, men udvise empati og samtidig også give udtryk for, at vi er på deres side - og ikke på personalets eller systemets eksempelvis. Det har derfor været vigtigt, at interviewene er blevet foretaget i enrum med den enkelte unge.

Det har virket som om, at drengene var mere interesserede i at snakke med os, på grund af vores rolle som unge kvinder. Dette havde vi en formodning om allerede inden mødet med drengene, men samtidig frygtede vi også, at det kunne betyde, at de i særlig grad ville forsøge at imponere os ved at pynte på deres historier. Vi har derfor været opmærksomme på, om drengene i stedet for at beskrive deres livsverden, som de oplever den, har beskrevet den sådan som de tror, vi gerne vil have den beskrevet (Fog 2004: 189). Vi har understreget overfor den enkelte, at vi er interesserede i netop hans historie, sådan som han oplever den. Fortællingernes sandhedsværdi er derfor knap så vigtig, som det er, at vi har fået adgang til den enkeltes oplevelse af hændelserne.

4.5 Ethiske overvejelser

Som tidligere skrevet har vi, før undersøgelsens start, beskrevet projektets fokus for drengene. Der er derfor ingen af de medvirkende, som ikke har vidst, hvad de er gået ind til.

Da vi, i kraft af vores fænomenologiske tilgang, har lagt vægt på, hvordan drengene selv beskriver deres livsverden, mener vi at kunne undgå at havne i en situation, hvor informanterne ikke kan genkende sig selv i vores projekt. Vi har anonymiseret alle navne, steder og andre personspecifikke data, som kan indikere informanternes identitet. Alligevel har vi valgt ikke at lægge skjul på, hvor drengene er indsat, da det kan have haft afgørende betydning for empirien, at vi har været på netop de afdelinger (Punch 1998: 175f). Navnene på de ansatte er dog anonymiseret.

En anden etisk overvejelse, som vi har gjort os, er gået på, hvorledes drengene påvirkes af interviewet med os. At de muligvis er følelsesmæssigt berørt af deres situation, kan have gjort det uoverskueligt for os som forskere at forstå konsekvenserne af vores spørgsmål. Ved at supplere de kvalitative interviews med et forudgående feltarbejde, mener vi dog, at vi har fået en fornemmelse af, at drengene har deltaget i undersøgelsen af lyst, og at de har været i stand til at sige fra overfor ting, de ikke vil snakke om.

Vi har været bekymret for, om vores interesse for drengene kan medvirke til at opretholde deres følelse af at være stigmatiserede, da vi har interviewet disse drenge, netop fordi de har lavet kriminalitet. Vi mener dog ikke, at den negative effekt, som vi eventuelt har på drengenes selvopfattelse, på nogen måde kan måle sig med den indflydelse, som mødet med retssystemet allerede har haft. Desuden har vi interviewet drenge, der har været i konflikt med loven, mens de rent faktisk sidder inde, og ikke efter endt afsoning. Vi har således ikke fastholdt drengene i en rolle, som de egentlig var sluppet ud af, og vi mener derfor, at vi har handlet forsvarligt. Vi mener endvidere, at det højst sandsynligt har haft større betydning for drengene, at vi har givet dem adspredelse i deres ensformige hverdag og været interesseret i at høre deres historie, end at vi var der, fordi de er kriminelle.

Vi har overvejet, hvorvidt drengene på grund af deres unge alder, ville mangle sproglige og kognitive kompetencer, som er nødvendige for deres forståelse af vores spørgsmål. Da vi har valgt at lave kvalitative interviews, mener vi til en vis grad at være kommet ud over problemet, da vi har haft mulighed for at præcisere spørgsmålene, hvis vi har fornemmet, at de ikke er blevet forstået. I forlængelse heraf argumenterer Anne Solberg for, at man ikke behøver at tage specielle hensyn til interviewpersonens alder, hvis man lægger vægt på sin rolle som sociolog frem for rollen som voksen, og derfor fokuserer på almene metodeprincipper som eksempelvis at etablere en god relation til informanten (Solberg 1994: 195f)

5 Den kvalitative undersøgelse

Vi vil nu beskrive selve dataindsamlingen, herunder nogle af de tanker vi har gjort os samt forløbet af feltarbejde og interviews. Herefter følger en beskrivelse af, hvordan vi vil behandle empirien senere i analysen.

5.1 Feltarbejde

Vi har foretaget feltarbejdet på Bakkegården en sen eftermiddag og aften, samt om eftermiddagen den følgende dag, hvor vi om formiddagen lavede alle fem interviews. Vi har således observeret drengene i deres eftermiddags- og aftenfritid, under et aftensmåltid, til frokost og i forbindelse med deres arbejde på værkstedet. Feltarbejdet er foretaget i tråd med vores fænomenologiske tilgang, og vi har derfor forsøgt at være så åbne som muligt. Vi har dog hovedsagligt lagt vægt på drengenes interaktion med hinanden og personalet samt vores egen ”mavefornemmelse”.

Vi har valgt ikke at skrive scratchnotes under selve samværet med drengene, da vi ikke syntes, at det ville virke særlig tillidsvækkende, og vi har derfor skrevet dem umiddelbart efter (Neuman 2001: 364). Dette kan dog have betydet, at ikke alle detaljer er kommet med. Vi har begge observeret og bagefter skrevet hver vores feltnoter, da observationer hovedsagligt giver subjektive oplevelser¹⁴. Dette muliggør, at vores observationer kan supplere hinanden, men også at de kan sammenlignes, støtte eller modstilles hinanden. Dermed kan en sådan undersøgertrianglering sikre større reliabilitet i observationerne (Denzin 1989: 239).

5.2 Narrative interviews

Da vi er interesserede i drengenes selvopfattelse, har vi forsøgt at give interviewene et narrativt præg, ved at bede drengene beskrive sig selv og fortælle deres livshistorie, fordi livshistorien, ifølge Rendtorff, udtrykker individets projekt og identitet (Rendtorff 2005: 290). Derfor har vi tilstræbt at få drengene til gennem deres fortællinger at beskrive, hvordan den sociale kategorisering som kriminel har påvirket deres selvopfattelse (Larsen 2003: 265).

Interviewene er lavet ud fra en temaopbygget semistruktureret interviewguide, der lægger op til narrativitet¹⁵. Vi har forsøgt at holde os til det narrative interviews tredeling (Horsdal 2002: 106).

I indledningsfasen har vi fortalt informanterne, at de skal forestille sig, at vi vil skrive en bog om

¹⁴ Disse feltnoter – B1, B2, R1 og R2 – er at finde i *Bilag 3*.

¹⁵ Se interviewguide i *Bilag 4*.

dem, og at de skal fortælle os de ting, vi skal vide for at kunne beskrive dem. Derefter har vi bedt dem om at fortælle deres historie, og vi har så tilstræbt det fænomenologiske ideal om ”*at lytte uden fordomme*” (Kvale 2003: 139). Af frygt for at anden fase, hvor informanterne fortæller deres historie, skulle virke uoverskuelig for drengene, har vi set os nødsaget til at forberede nogle mere strukturerede spørgsmål til at sætte gang i en ny fortælling, hvis de er gået i stå. Eksempelvis har vi sagt ”fortæl os om første gang du gjorde noget kriminelt” eller ”prøv at fortælle om anholdelsen”. Hensigten har været, at få drengene til at give narrative beskrivelser af den kriminelle handling, afsoningen, eventuelle tidligere domme, deres fremtidsplaner samt deres drømmeliv. Vi har derudover spurgt til, om de føler sig retfærdigt behandlet, hvordan de opfatter sig selv og andre, og hvordan andre opfatter dem, da det kan give et indblik i deres egen selvopfattelse. Desuden har vi stillet opklarende og verificerende spørgsmål undervejs, hvis det ikke har brudt med informantens fortælling. Vi har hovedsagligt stillet dynamiske spørgsmål, der opmuntrer drengene til at komme med fortællinger og beskrivelser frem for blot at svare på konkrete spørgsmål (Kvale 2003: 134). De baggrundsspørgsmål vi eventuelt ikke har fået besvaret gennem fortællingerne, har vi stillet i interviewets tredje og sidste fase.

5.2.1 Interviewenes forløb

Vi har begge været til stede under alle interviews, hvor vi skiftevis har fungeret som interviewer og observatør. Observatørens rolle har været at tage notater vedrørende interaktionen mellem interviewer og informant, samt nedskrive informantens relevante informationer om informanten, som ikke ville blive opfanget på optagelsen såsom mimik og tonefald. Ved at have en observatør, har intervieweren haft mulighed for større frigørelse fra interviewguiden, idet observatøren har kunnet supplere med manglende spørgsmål. Således har intervieweren kunnet fokusere mere på informantens fortælling og på at gøre interviewet så narrativt som muligt.

Det var positivt, at vi allerede havde mødt de fem drenge på Bakkegården før vi interviewede dem. De var alle indforståede med, hvad der skulle ske, og vi blev inviteret med ind på deres værelser, hvor de var på hjemmebane, og hvor interviewene kunne foregå i enrum. Drengene har virket ligeglade med vores løfter om at anonymisere alle interviewene, og en af dem har ligefrem sagt, at det er lige meget, om hans navn bliver nævnt i projektet. De drenge, vi har interviewet først, har fortalt de andre, hvad vi har spurgt om. Generelt har de været lidt usikre på at skulle beskrive sig selv, og de syntes, det var mærkeligt, at vi spurgte til deres livshistorie. Da flere af drengene har været usikre på, hvad de skulle fortælle os og har forsøgt at gennemskue, hvad vi

gerne ville have dem til at fortælle, frem for blot at fortælle om sig selv, har det vist sig at være godt, at vi havde forberedt en semistruktureret interviewguide. Vi har dog tilstræbt at lave narrative interviews og er blevet ved med, at bede drengene beskrive og fortælle om episoder, så interviewene har alligevel fået et narrativt præg, da de er sammensat af mange små historier. Fortællingerne gled lettest, når drengene på Bakkegården fortalte om deres kriminalitet, mens de var mere tilbageholdende, når de skulle beskrive sig selv. Drengene har været oprigtigt interesseret i at besvare vores spørgsmål, og alle på Bakkegården med undtagelse af én har haft små historier at fortælle.

I Ringe har vi interviewet to af drengene i en lille stue og den sidste på et kontor – begge steder i enrum. Med undtagelse af en af drengene, som giver udtryk for ikke rigtig at have tænkt over de ting, vi spørger til, så har de selv holdt deres fortællinger kørende i længere tid end drengene på Bakkegården. De har desuden virket mindre generte over at fortælle os om deres liv, men også i Ringe, har drengene været mere på hjemmebane, når de har fortalt om deres kriminalitet end om dem selv. Dog fik vi inden interviewene at vide, at én af drengene sad inde for voldtægt, men ingen af drengene har nævnt voldtægt i interviewet, da de fortalte, hvad de er dømt for. Der er en del gentagelser i interviewene, fordi drengene flere gange har beskrevet og betonet situationer, hvor de har følt sig uretfærdigt behandlet af kommunen, de ansatte eller politiet. Drengene i Ringe har virket lettede over at kunne få lov til at fortælle om alle de episoder, hvor de har følt sig snydt eller svigtet.

5.3 Analysestrategi

Af validitetshensyn har vi forsøgt at undgå indforståethed i interviewene ved at transskribere de interviews, hvor vi ikke selv har været interviewere¹⁶. Vi lader os inspirere af narrativ analysestrategi, der hævder, at narrative interviews ikke skal tolkes som information, men derimod på fænomenologisk vis som mening (Horsdal 2002: 113). Med et grounded og induktivt udgangspunkt analyserer vi derfor interviewene ved at drage de analysetemaer ud fra det empiriske materiale, som kan belyse denne meningsdannelse. Derudover analyserer vi interviewene som ”*samples*” ved at sammenligne gruppen af unge fra Ringe med dem fra Bakkegården (Horsdal 2002: 146). Selvom de unge kriminelle er vores analytiske objekt, vil vi dog holde os for øje, at det at være ung og kriminel ikke nødvendigvis skaber en ”*cultural*

¹⁶ De transskriberede interviews – A, B, C, D, E, F, G og H – kan ses i *Bilag 5*.

sameness” indenfor gruppen, men at de unge kan være meget forskellige og måske ikke føler sig som en gruppe (Gupta & Ferguson 1997: 32).

Som Marianne Horsdal anbefaler, ser vi efter, hvordan informanterne vurderer og opfatter de beskrevne begivenheder, og hvilke forestillinger de har om ”det gode liv” (Horsdal 2002: 122ff). Vi ser også på, hvordan drengene omtaler sig selv og andre personer. Herunder fokuserer vi både på deres brug af ”jeg”, ”man” og ”vi”, og på hvordan de beskriver ”de andre”, da dette viser, hvad informanten identificerer sig med og tager afstand fra. Da narrative interviews ofte har karakter af at fortælle *”hvordan jeg er blevet til den jeg er”*, er det, ifølge Horsdal, desuden relevant at se på udvikling og forandring (Horsdal 2002: 139). Vi ser derfor også på, hvordan beskrivelsen af selvopfattelsen udvikles og forandres i de retrospektive fortællinger i interviewene.

6 Præsentation af teorien

I det følgende vil vi præsentere de teoretiske perspektiver, som vi anvender i analysen af, hvordan mødet med retssystemet påvirker de unges selvopfattelse. Med udgangspunkt i den indsamlede empiri bruger vi de nedenstående teoretiske bidrag til i analysen at perspektivere og relativere vores iagttagelser.

6.1 Totale institutioner

Erving Goffman udgav i 1961 værket *Asylums*, som på dansk er oversat til *Anstalt og menneske*. Det er en sociologisk mikrointeraktionistisk beskrivelse af totale institutioner som eksempelvis hospitaler og fængsler. Værket er hovedsagligt baseret på Goffmans eget feltarbejde på et hospital for psykisk syge i 1950'ernes USA, men trækker også på andres observationer af totale institutioner som eksempelvis fængslet og militæret i samme periode. Mange ting har ændret sig siden hen, men dele af Goffmans analyse finder vi stadig brugbare til at belyse, hvad der i dag foregår på institutionerne Bakkegården og ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe.

Goffman mener, ” *at personligheden udvikler sig imod noget* ” (Goffman 1967: 235). Med denne påstand bygger han på Ketmans teori om selverkendelse *imod* noget. Denne udvikling foregår i den totale institution ved at nedbryde den indsattes selvopfattelse ved ankomsten til institutionen. Det starter den indsattes moralske karriere, hvor en ny personlighed og selvopfattelse opbygges. Goffmans teorier om, hvordan denne proces foregår, vil være det gennemgående teoriapparat i vores analyse af påvirkningen af selvopfattelsen hos de interviewede drenge. I enkelte afsnit vil vi supplere med nedenstående teorier.

6.2 Stigmatisering

Det er ikke kun opholdet på institutionen, der påvirker drengenes selvopfattelse, men også den generelle rolle som afviger, der følger med bruddet med samfundets almene normer. Denne påvirkning vil vi analysere med følgende teorier om stigmatisering.

I bogen *Stigma*, beskriver Goffman (1975), hvordan en person bliver stemplet som afviger, hvis vedkommende i én social sammenhæng adskiller sig fra andre på grund af en miskrediterende egenskab – et stigma. En sådan stigmatisering er situationsbestemt, idet man ofte vil opleve, at en person, som er stemplet i én situation ikke er det i en anden situation. I de fleste tilfælde er det

endda sådan, at personen, i den situation, hvor han ikke er stigmatiseret, selv udviser de fordomme, som lægger til grund for stigmatiseringen af afvigeren (Jacobsen et al. 2002: 142).

Stigma opstår således i en rituel interaktion, hvorved afvigelse og normalitet defineres. Ethvert menneske bærer polen mellem afviger og normal i sig, og den af de to roller, som man påtager sig i en given situation, afhænger af den symbolske værdi, man tildeles i den rituelle interaktion (Zeuner 1990: 29). Lilli Zeuner og Jeppe Højland skriver i forlængelse af dette, at individet både på samfunds- og individniveau tildeles symbolsk værdi efter de gængse normer for hvilke former for adfærd og kompetencer, der anses som værdifulde (Zeuner et al. 2003: 12ff, 27ff). De mener endvidere, at manglende symbolsk værdi i det almene samfund kan få den unge til at opsøge miljøer med alternative normsæt, for at opnå værdi der.

Idet Zeuner mener, at der er forskellige herskende normsæt i forskellige sociale sammenhænge, finder hun det nødvendigt at supplere Goffmans stigma-begreb med begrebet prestige. Pointen er således, at det, der i én sammenhæng vil medføre stigma, kan give prestige i en anden sammenhæng (Zeuner 1990: 145).

Halvdelen af drengene er dobbeltstigmatiserede, da de ud over at være kriminelle også er af anden etnisk baggrund end dansk. Ifølge Norbert Elias og John L. Scotson bliver indvandrere stemplet gennem en særlig stigmatiseringsproces, og vi vil derfor, i det analyseafsnit, som handler om racistisk stigmatisering, anvende deres teori om denne stempling.

Elias og Scotson har studeret, hvordan to grupper, bestående af henholdsvis etablerede indbyggere og tilflyttere, bliver gensidigt afhængige som følge af deres naboskab. Dette betyder, at "etablerede" og "outsidere", som de to grupper benævnes, fanges i en konfiguration, der producerer en række af spændinger imellem dem (Elias & Scotson 1994: 155f). På grund af en ujævn magtbalance fører dette frem til en særlig sociodynamisk stigmatiseringsproces, hvor de etablerede organiserer deres eget selvbillede i gruppens bedste eksemplarer og skaber et billede af outsiderne modelleret ud fra den værste minoritet (Elias & Scotson 1994: 158f). Outsiderne vil være tilbøjelige til at internalisere den etablerede gruppes nedsættende overbevisninger som en del af deres eget selvbillede og bevidsthed, hvilket "*... powerfully reinforces the superiority and the rule of the established group*" (Elias & Scotson 1994: 159).

Efter de følgende præsentationer af institutionerne og de interviewede drenge vil vi anvende de præsenterede teorier i den tematiske analyse af interviewene.

7 Præsentationer af det praktiske felt og informanterne

På baggrund af vores observationer i Ringe og på Bakkegården samt institutionernes eget skrevne materiale, vil vi i det følgende præsentere og sammenligne de to institutioner, som udgør projektets konkrete setting. Derefter følger en præsentation af de otte drenge, som er projektets omdrejningspunkt. For at fremhæve det narrative i interviewene sammenfatter vi i denne forbindelse en fortælling om hver af drengene ud fra interviewene.

7.1 Institutionerne

7.1.1 Bakkegården

Som følge af en politisk beslutning om at styrke indsatsen overfor de mest utilpassede unge, åbnede den første sikrede afdeling på Bakkegården i starten af 2001, og siden er tre andre afdelinger kommet til. Hver afdeling huser fire til fem unge – fortrinsvis mellem 15 og 17 år. Hovedparten af de unge er anbragt i surrogat for varetægtsfængsel, mens andre anbringes som et led i ungdomssanktion eller fængselsstraf. Et mindre antal derudover er anbragt med henblik på pædagogisk og psykologisk observation og udredning (Bakkegården 2004: 3ff). På Bakkegården ønsker man en stab af medarbejdere med alsidige kvalifikationer. De ansatte er således en blanding af pædagogisk faguddannede og medarbejdere, som er blevet ansat ud fra en anden baggrund. Det kan være håndværk, handel eller kriminalforsorg, som gerne er kombineret med erfaring fra arbejde i sports- og fritidsklubber eller lignende.

Vi besøger afdelingen Linden, hvor der i øjeblikket sidder fem drenge. Udover en leder og en lærer er der 12 ansatte, og af dem er der altid tre til stede. På Bakkegården ser man det som institutionens vigtigste opgave at hjælpe de indsatte til fysisk og psykisk stabilisering, fordi de unge har været igennem en meget turbulent tid inden deres ankomst. Stabiliseringen opnås blandt andet ved at skabe nogle faste rammer om de unge, hvor dagen følger et nogenlunde fast skema – og, så vidt det er muligt, altid i en god atmosfære (Bakkegården 2004: 7f, 13). Drengene skiftes til at have tjans i køkkenet. Om formiddagen får de undervisning på skift og om eftermiddagen går de i værkstedet, hvor de hver især arbejder med et projekt i træ eller metal. Inden aftensmaden går drengene ofte en tur i træningsrummet, og ellers går tiden med blandt andet tv og playstation.

På Bakkegården har man bevidst fravalgt programvirksomhed, hvilket vil sige skemalagte aktiviteter med undervisning i sociale færdigheder, og i stedet valgt at implementere

konfliktbearbejdelse og adfærdskorrektion som en vigtig del af afdelingens liv, således at de unge prompte møder forslagene til, hvordan de kan håndtere vanskelige situationer (Bakkegården 2004: 12f).

Ved ankomsten til Bakkegården lægger vi straks mærke til det høje trådhegn, der omkranser en boldbane, og vi bliver en lille smule skræmt (B1: 5f). Da vi kommer indenfor, glemmer vi dog hurtigt nervøsiteten, for på Bakkegården er der – omstændighederne taget i betragtning – rigtig hyggeligt og meget behageligt at være. Det er en del af institutionens politik, at man hilser pænt på hinanden med håndtryk eller kram og på samme måde siger farvel, når man går (Bakkegården 2004: 7). Dette oplever vi allerede ved vores ankomst, hvor drengene giver os hånden og præsenterer sig. De ansatte, som er på arbejde, da vi kommer, og dem, der møder senere, kommer også hen og hilser på os, hvilket betyder, at vi hele tiden føler os velkommen og godt tilpas. Tonen er rar og let drillende både drengene imellem og mellem de ansatte og drengene, hvilket gør stemningen en anelse hjemlig (B2: 80ff).

I en uformel samtale fortæller Lise, der er ansat, at Bakkegården er en blød institution i forhold til mange andre lukkede døgninstitutioner for unge. Mange andre steder bliver de unge låst inde om natten og kommer ikke ud hele dagen, hvis ikke de står op, når de bliver vækket, og personalet ser sig selv som fangevogtere. Vi oplever Bakkegårdens blødhed ved, at regler om, hvor der må ryges, bliver brudt helt uden konsekvenser, og ved at drengene selv bestemmer, hvornår de vil stå op, og om de vil med på værkstedet eller ej. Lise fortæller desuden, at personalet på Bakkegården ser det som deres opgave, at gøre det mindre slemt for de unge at afsone, og at de på Bakkegården blot skal sørge for, at de unge skades mindst muligt af opholdet.

7.1.2 Statsfængslet i Ringe – Ungeafdelingen

Statsfængslet i Ringe er et lukket fængsel fra 1967, der nu har syv forskellige afdelinger og 120 medarbejdere, hvoraf hovedparten er fængselsfunktionærer. Der er to afdelinger for mænd og fem afdelinger, der modtager både mænd og kvinder. Heraf er en familieafdeling, en stoffri afdeling, en beskyttet afdeling, en kontraktfængselsafdeling samt ungeafdelingen, der fortrinsvis er for unge under atten år, som har brug for en helt særlig social og pædagogisk indsats.

Ungeafdelingen blev etableret i år 2000 som et led i Ringe-projektet. Det er et forsøgsprojekt, hvor fængslet har en udslusningsaftale med den åbne institution Bobbjerg Skovgård. Derfor er der en tom plads på afdelingen i tilfælde af, at en af de udslusede unge ikke kan opføre sig godt nok til at være på den åbne institution og må sendes tilbage. Udover denne akutplads er der fire

almindelige pladser. Ungeafdelingen adskiller sig fra Bakkegården og andre sikrede institutioner ved at have større sikkerhed i kraft af kombinationen af en fem meter høj ringmur, et hegn og tv-overvågning (Kriminalforsorgen 2006). Udover sikkerhed prioriteres støtte og behandling højt, og fængslet gennemfører adfærdskorrigerende kurser med de indsatte. På Ungeafdelingen er der ansat tre fængselsfunktionærer, to pædagoger, en værkstedsleder, en daglig leder, en psykolog og en socialrådgiver. De indsatte er mellem 15 og 18 år, og de fleste er drenge af anden etnisk oprindelse end dansk. Mange af dem har været på andre institutioner før, og de sidder oftest inde for grov vold eller røverier. I øjeblikket sidder der tre drenge på afdelingen, hvoraf en af dem er dømt for voldtægt. Dagens forløb følger et fastlagt skema, og de ansatte forsøger så vidt muligt at skaffe arbejdsopgaver, sport og andre aktiviteter til de indsatte. Hvis de indsatte viser aktiv deltagelse og afleverer stoffrie urinprøver, så belønnes de med muligheden for at deltage i aktiviteterne (R2: 15f).

Da vi ankommer til Statsfængslet i Ringe venter vi ved ydermurens store blå port, indtil vi bliver lukket ind i gården, som vi går igennem og ind i en lille hall. Her sidder vagterne bag en glastrude i et tilstødende lokale. Væggen bag ruden er fyldt med en masse skærme, der viser forskellige afkroge af fængselsgården. Sammenlignet med Bakkegården, mærker man tydeligt, at Ringe er et fængsel, og at det er en arbejdsplads for de ansatte. Stemningen og omgangsformen er mere kølig og yderst professionel. Socialrådgiveren Henriette fortæller os distanceret om fængslet og de indsatte, og vi får besked på at efterlade mobiltelefoner, kameraer og andre værdigenstande, for ifølge Henriette, skal man passe på det, man har, når man omgås de indsatte.

Henriette fører os op på afdelingen, hvorefter hun hurtigt går igen. En anden ansat hilser flygtigt på os, og en tredje lægger ikke rigtig mærke til os. Vi møder de indsatte i køkkenet, som er meget slidt, og en af drengene viser os sit værelse, inden vi foretager de tre interviews i stuen og på kontoret. Da vi er færdige med at interviewe, bliver vi fulgt ned og låst ud af en ansat, og vi er lettede over at forlade fængslets trykkede stemning og komme ud i friheden (R1: 62).

7.1.3 Sammenligning af de to institutioner

Ungeafdelingen i Ringe bærer tydeligt præg af at være en del af et fængsel, med alt hvad det indebærer af strengthed i regler, ydre rammer og omgangsformer mellem indsatte og ansatte. I forhold til Ringe bærer Bakkegården mere præg af en blødhed, der efterstræber forhold, som oftere forbindes med en ungdomsklub end et fængsel. Som det vil fremgå af den følgende

præsentation af de otte drenge, vi har interviewet, så er der også nogle generelle forskelle på de indsatte på de to institutioner.

7.2 Drene

Vi vil nu præsentere drengene i samme rækkefølge, som vi har interviewet dem. De første fem drenge, Andy, Benjamin, Chekad, Dennis og Elvir, er alle indsatte på Bakkegården, mens Faadi, Glenn og Husam afsoner på ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe.

7.2.1 Andy

Andy er 15 år og sidder i varetægtssurrogat på Bakkegården. På interviewtidspunktet har han siddet inde i 23 dage. Det er første gang, han er inde at sidde, og han er sigtet i tre sager – for gaderøveri, vold og trusler. Andy erkender sig skyldig i den ene af tiltalerne. Han vil ikke umiddelbart beskrive sig selv som kriminel, men han tilføjer, at han nok alligevel er det, fordi han nu sidder inde. Det betyder dog ikke, at han ser anderledes på sig selv, fordi han har været i fængsel, fortæller han.

7.2.2 Benjamin

Benjamin er 17 år og fylder snart 18. Han er nu varetægtsfængslet for anden gang. Første gang fik han en betinget dom på seks måneder for røveri, frihedsberøvelse og trusler, og denne gang er han sigtet for røveri. Det første ophold var på den sikrede afdeling på Egely - nu sidder han på Bakkegården. Benjamin har været i varetægt i lidt over to måneder og skal have dom seks dage efter interviewet foretages.

Gennem hele interviewet er han kortfattet, og han fortæller udetaljeret om, hvordan han blev anholdt for et røveri, som han havde begået kort forinden. Benjamin ved ikke helt, om han vil beskrive sig selv som kriminel, men han er i hvert fald sikker på, at han vil prøve at stoppe med at lave kriminalitet, når han kommer ud.

7.2.3 Chekad

Chekad er 15 år gammel, kommer fra Iran og går i 9.klasse. Han er varetægtsfængslet for første gang og venter på sin dom, da vi interviewer ham. Senere samme dag bliver han løsladt. Chekad har før været til afhøring, hvor han vidste, at han ville lave noget kriminelt igen, men nu har han fået en lærestreg ved at blive fængslet, og det er derfor slut med kriminalitet. Han fortæller, at

han er sigtet for at deltage i et "rulleri" af en mand på gaden, selvom han ikke deltog, men bare så på at vennerne gjorde det.

Førhen har Chekad ikke set sig selv som kriminel, men nu beskriver han sig selv som kriminel over for os, fordi han mener, at man er kriminel, når man sidder inde. Senere i interviewet siger han, at det er "50-50" om han ser sig selv som kriminel, fordi han på den ene side ikke gjorde noget, men på den anden side sidder inde. Når han kommer ud igen, vil han hverken kalde sig selv eller se sig selv som kriminel.

7.2.4 Dennis

Dennis er 16 år og sidder inde for første gang. Han har siddet i varetægtssurrogat i fire uger på Bakkegården sigtet for røveri. Dennis fortæller, at han ikke har begået røveri. Han har tævet en mand til bevidstløshed, fordi han opførte sig meget truende overfor Dennis' kærestes søster, men Dennis har ikke taget noget fra ham. Det var en gruppe indvandrerdrengene, der gjorde det efterfølgende. Han siger, at han ikke ved hvad han ellers skulle have gjort, for han mener ikke, at han bare kunne have stået og set på, at kærestens søster blev skubbet til og truet uden at gribe ind. Alligevel fortæller han, at det var hans fejl, for han mener selv, at han skulle have nøjedes med at lægge manden ned, og ikke være blevet ved med at slå ham. Dennis vil ikke beskrive sig selv som kriminel. Før ville han have beskrevet sig selv som en slagsbror, men det skal være slut nu.

7.2.5 Elvir

Elvir griner og joker meget under interviewet og virker lidt nervøs for, hvad vi vil spørge om. Han sidder inde for anden gang og er, med sine fire måneder på Bakkegården, den af de fem drenge, som har været der længst. Han er ved at afsone halvandet år for groft røveri. Elvir er 17 år gammel og kommer fra Bosnien, men flyttede som lille til Danmark med sin familie.

Elvir fortæller, at den første dom var for et røveri hans kammerater lavede, og at han nu sidder inde for røverier, han har lavet blandt andet for at hjælpe nogle venner, som manglede penge og derfor bad ham om det.

Til spørgsmålet om han vil beskrive sig selv som kriminel, spørger Elvir flere gange til, hvad vi mener med kriminel. Han synes ikke, at ordet kriminel er en vigtig del af beskrivelsen af hans personlighed, fordi alle mennesker begår fejl. Elvir siger lidt ironisk, at han er uskyldig, men til sidst i interviewet beskriver han sig som en gammel kending, en gammel kriminel.

7.2.6 Faadi

Faadi er 17 år gammel og er kommet til Danmark fra Somalia for ni år siden. Han boede sammen med sin mor og sine yngre søskende, indtil han blev tvangsfjernet som 11-årig, fordi han pjækkede fra skole og løb hjemmefra. Derefter har han boet på forskellige institutioner, hvor de andre beboere har lokket ham ud i kriminalitet. Faadi har fire dage tilbage af sin 16 måneders afsoning, som er hans første dom. Han har afsonet på forskellige sikrede institutioner, der en efter en har smidt ham ud, og han er nu endt i Ringe. Faadi har begået et bankrøveri og er blevet dømt på indicier, fordi han blev stukket af en bekendt, som selv var blevet taget for et andet røveri. Faadi mener, at han blev dømt, fordi han ellers skulle have haft en stor erstatning udbetalt.

Han vil ikke beskrive sig selv som kriminel, da han ikke er, hvad han kalder ”vanlig” kriminel, men bare griber en god chance, når den er der.

7.2.7 Glenn

Glenn er 17 år gammel og blev smidt ud af skolen i femte klasse. Han kan ikke rigtig huske sin første kriminelle handling, men han røg ind at sidde første gang som 15-årig. Nu har Glenn fået tre år og ni måneder for forsøg på manddrab, vold og lidt andet. Han har afsonet 14 måneder, hvoraf de sidste to har været i Ringe. Han er blevet smidt ud fra forskellige sikrede institutioner, inden han kom hertil.

Glenn fortæller, at han ikke er kriminel, han har bare lavet noget ”lort”.

7.2.8 Husam

Husam er 17 år. Han er blevet smidt ud af fire skoler og har tidligere været stofmisbruger, så han ser det derfor som naturligt, at han har lavet kriminalitet.

Han har været inde at sidde tre gange, hvoraf de første to gange var i varetægt, da han fik betingede domme på i alt 11 måneder for henholdsvis røveri og trusler mod vidne. Husam sidder nu på ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe, som han er blevet overflyttet til, fordi han stak af fra den sikrede institution Egely efter fem-seks måneders afsoning. I Ringe har han nu siddet i fem måneder og håber på at blive prøveløsladt om en måned, når han har afsonet halvdelen af sin dom, der er på to år. Husam er dømt for at være bagmand til flere røverier, for vold samt for trusler og frihedsberøvelse i forbindelse med flugten fra Egely.

Han skal være far om et halvt år, så han regner også med at få meget andet end kriminalitet at tage sig til, når han kommer ud. Husam fortæller, at han tidligere har været en ”ordentlig kriminel”, men han er ikke helt sikker på, om han vil beskrive sig selv som kriminel nu.

7.2.9 Opsummerende om drengene

Alle drengene har befundet sig i det kriminelle miljø i en længere periode, og de har også alle haft møder med politiet før. Nogle sidder i varetægt og har endnu ikke fået dom, andre sidder inde for første gang, og resten har flere domme og afsoninger bag sig. Drengene i Ringe har enten lavet hårdere kriminalitet eller har en mere hærdet kriminel løbebane bag sig end drengene på Bakkegården. Alle drengene fra Ringe har tidligere været på Bakkegården samt en række andre sikrede institutioner i Danmark, som de er blevet smidt ud fra, inden de endte i Ringe.

Drengenes forskellige erfaringer med rets- og fængselsystemet har sandsynligvis stor betydning for, hvordan den enkeltes selvopfattelse er blevet påvirket og dermed også for, om drengene ser sig selv som kriminelle eller ej. Det er karakteren af denne påvirkning vi nu vil se nærmere på i analysen.

8 Analyse

I det følgende går vi således i dybden med, hvordan de otte drenges møde med retssystemet har påvirket deres selvopfattelse. Dette gøres i en analyse af interviewene i forhold til fire hovedtemaer, som er dukket op i forbindelse med, at vi har fordybet os i empirien. De fire hovedtemaer er; *En "leg" med begrebet kriminel*, *Eksklusion fra samfundet*, *Mødet med retssystemet* og *Livet udenfor*.

8.1 En "leg" med begrebet kriminel

8.1.1 Jeg ser ikke mig selv som kriminel – men det er jeg så nu!

Gennem interviewene oplever vi, at drengene er splittede i forhold til deres rolle som kriminelle. De fleste af dem er usikre på, om de vil beskrive sig selv som kriminelle, og det virker derfor som om, at de "leger" med begrebet kriminel ved skiftevis at identificere sig med det og distancere sig fra det. Deres usikkerhed kan bunde i, at individet, ifølge Goffman, altid vil forsøge at opretholde en vis afstand mellem sig selv, og det som andre mener, han burde identificere sig med (Goffman 1967: 234). Umiddelbart er der ingen af drengene, som opfatter sig selv som kriminelle, men, med undtagelse af Faadi og Glenn, føler de alligevel alle, at de bør kalde sig selv kriminelle i et eller andet omfang. Drengene på Bakkegården fortæller, at dette hænger sammen med, at de nu sidder inde, og følgende udtalelse fra Andy passer derfor godt på den generelle holdning hos drengene på Bakkegården: *"Jeg synes ikke rigtig... at jeg ser mig selv som en kriminel. Det synes jeg sgu ikke. Men det er jeg jo så blevet nu."* (A: 172f).

Ved ankomsten til den totale institution gennemgår individet, ifølge Goffman, nogle forskellige procedurer. Blandt andet tildeles den indsatte et værelse, og der foretages en mentalundersøgelse, som danner baggrund for udarbejdelse af en udredning om den indsatte. Disse procedurer koder den indsatte til at være et objekt, som kan bearbejdes systematisk af institutionen. Omkodningen samt den manglende forbindelse til omverdenen gør, at individet ikke længere kan opretholde de roller, som vedkommende har haft i sit civile liv (Goffman 1967: 20). Drengenes usikkerhed på, hvordan de skal beskrive sig selv, kan derfor forklares med, at de bliver berøvet deres vanlige roller på institutionen.

Af en eller anden grund vægrer drengene sig ikke ved at kalde deres handlinger for kriminelle, men når det kommer til deres egen identitet, er det grænseoverskridende for dem at beskrive sig selv som kriminelle. Det afspejler drengenes lidt alternative forståelse af begrebet kriminel.

Mange andre mennesker ville mene, at stemplet kriminel netop følger med den kriminelle handling, mens drengene mener, at stemplet følger med det at være indsat, uanset om den indsatte er dømt eller ej. Til eksempel fortæller Chekad, der sidder i varetægt og løslades senere samme dag: *"Fordi man kan ikke sige "jeg er uskyldig", for ellers ville man ikke sidde herinde."* (C: 230).

8.1.2 En lille dreng – og en gammel kriminel!

Drengene "leger" altså med begrebet kriminel, når de beskriver sig selv – sandsynligvis fordi de har et meget ambivalent forhold til rollen som kriminel. Gennem et enkelt interview kan de skifte mellem at afvise og påtage sig rollen som kriminel op til flere gange samt komme med mange lettere modstridende selvbeskrivelser. Elvirs fortællinger er et godt eksempel. I sin selvbeskrivelse i starten af interviewet siger Elvir *"jeg har bare selvtillid"*, og tilføjer at han ikke er den type, der bliver bange (E: 21). Senere i interviewet spørger vi, om hans dom er retfærdig, og han svarer *"Arj, mand. Den er for skrap, mand (...) Jeg er en lille ung dreng, mand"* (E: 311). Til spørgsmålet om han vil beskrive sig selv som kriminel, spørger han flere gange til, hvad vi mener med kriminel. Elvir synes ikke, at ordet kriminel er en vigtig del af beskrivelsen af hans personlighed, fordi alle mennesker begår fejl (E: 344ff). Da Elvir senere skal beskrive sig selv med tre ord, kalder han sig selv en "Gucci-mand". Til sidst i interviewet lægger han pludselig vægt på sin kriminelle side, da vi spørger, om vi mangler at vide noget om ham, og han svarer *"Nej... Der er ikke mere, mand. Gammel kending. Gammel kriminel. Men ikke mere"* (E: 443). Selvom Faadi og Glenn begge afviser at se sig selv som kriminel, deltager de alligevel også i denne "leg" med begrebet kriminel, idet de begge gentagne gange omtaler deres handlinger som kriminalitet.

8.1.3 Jeg så kun på!

Drengenes "leg" med rollen som kriminel afspejler sig også grammatisk i deres fortællinger. Når de vil distancere sig fra rollen, fortæller de om deres kriminelle handlinger i passiv form, som om tingene er sket, uden der egentlig var nogen aktører, som aktivt forårsagede hændelserne. Glenn fortæller således om, hvordan han er blevet smidt ud af forskellige institutioner, inden han kom til Ringe: *"Så gik det galt. Så røg man lidt rundt der omkring. Så endte man hér"* (G: 99). Ligeledes beskriver Elvir et røveri, han har deltaget i, som om det er sket for øjnene af ham, uden at han selv gjorde noget. *"Det dér man kom ind og de blev slynget rundt. Blev sparket og alt muligt"*, siger han om de tilstedeværende ved røveriet (E: 115f).

Alle drengene mener selv, at de er helt eller delvist skyldige, men de prøver alligevel at nedtone deres skyldighed. Chekad fortæller, at han ikke rigtig selv deltog i ”rulleriet”, Elvir siger, at han begik røveri for vennernes skyld, og de andre drenge har lignende undskyldende historier (C: 35f, E: 32ff). Dette svarer til det, Goffman beskriver som, at de indsatte skaber en personlighedslinje. Denne personlighedslinje er en form for selvbeskrivelse, der netop skal forsvare og forklare, hvorfor vedkommende er endt i fængslet, fordi fængselsopholdet har negativ betydning for den sociale status (Goffman 1967: 113).

Drengene har en tendens til at opfatte kriminalitet som noget, der bare sker, og derfor kan være meget svært at undgå at blive indblandet i. Dennis fortæller, at man ikke kan komme udenom slåskampene mellem majoriteten af indvandrere og minoriteten af etniske danskere, der bor i hans lokalområde. Hvis ikke man deltager i kampene, så risikerer man at blive lagt ned og blive trampet på af indvandlerne, fortæller han (D: 261ff). Faadi fortæller på samme måde, at han på grund af sit lokale miljø er blevet ”lokket” ud i kriminalitet. Da han kom på institutionerne efter at være blevet tvangsfjernet, var han ikke kriminel, men det var der mange af de andre anbragte, der var (F: 255ff). De fik ham til at være med til nogle biltyverier, og så udviklede det sig. Husam fortæller, at *”Havde jeg fået noget hjælp, så havde jeg heller ikke siddet her i dag mand. Det ville jeg ikke.”* (H: 434f). Han mener desuden, at hvis man ”går sammen” med kriminelle, så bliver man helt sikkert også selv kriminel. Ligeledes fortæller Glenn, at *”Når man først er røget ind én gang så bliver man ved. Sådan er det”* (G: 60). Igen beskriver Glenn sig selv helt passivt – det kriminelle er bare noget, der sker.

Trods de passive beskrivelser er mange af drengene bevidste om, at de har en adfærd, der ofte roder dem ud i problemer. Dennis ville førhen beskrive sig selv som en slagsbror og Faadi fortæller, at han ikke kan klare at nogen bestemmer over ham, og at han kommer op at slås med dem, der prøver. Desuden fortæller Husam om, når nogen provokerer ham, at *”jeg er ikke den type der går min vej”* (H: 478).

8.1.4 Jeg er jo ikke bare kriminel!

Selvom drengene mener, at de må tage stemplet kriminel på sig, så synes de fleste ikke, at det har betydning for deres personlighed. Med undtagelse af Chekad, mener drengene således heller ikke, at de kan bedømme eller beskrive de andre indsatte ud fra deres kriminelle handlinger. At det netop er Chekad, der her skiller sig ud, kan med Goffmans teori forklares med, at han ikke har siddet inde så længe. Goffman beskriver, hvordan den nyankomne klient i begyndelsen ofte

deler personalets opfattelse af de andre klienters karakter, men med tiden opdager, at denne opfattelse ikke er berettiget. Det er som en følge af dette, at *"De forseelser, som den enkelte angiveligt har begået uden for institutionen, hører op med at tjene som grundlag for en bedømmelse af vedkommendes personlige kvaliteter..."* (Goffman 1967: 47f). Af samme årsag fortæller drengene, at folk, der ikke kender dem, ser dem som kriminelle, mens familie og venner har andre og bedre bedømmelseskriterier, der gør, at de ikke opfatter drengene som kriminelle. Husam forklarer: *"Jeg er kriminel ik', men de kan ikke bedømme én... altså bedømme, de kender mig jo ikke, de kender mig ikke indvendig altså. De har jo ikke snakket med mig ordentligt sådan før det hele, men hvis de kender mig, såå... kan de bedømme en."* (H: 504ff). Det er især drengene i Ringe, der på den måde tager afstand fra, at de indsatte kan betragtes som en homogen gruppe, blot fordi de er kriminelle.

At drengene indimellem tager afstand fra hinanden, kan ifølge Goffman blandt andet forklares med, at det er et tvunget institutionsophold, der tilskynder de indsattes fællesskab, hvilket hverken skaber høj gruppemoral eller solidaritetsfølelse (Goffman 1967: 50). Endvidere skriver Goffman (1967: 29), at de indsatte kan have en følelse af nærmest at blive "forurenede", fordi de er tvunget til uønsket kontakt med de andre indsatte, som for eksempel når Faadi føler lede ved, at han tvinges til at være sammen med en voldtægtsdømt (F: 198).

Flere af drengene nævner dog også, at de har noget til fælles med nogle af de andre indsatte, og i Ringe opstår der derfor en slags kollektivitet i den fælles opfattelse af, at personalet er *"fucked up"*, fortæller Husam (H: 236).

8.1.5 Nu har jeg lært noget!

Det er bemærkelsesværdigt, at drengene på Bakkegården nævner netop det faktum, at de sidder inde som afgørende for, at de nu må se sig selv som kriminelle. De ser altså ikke sig selv som kriminelle i kraft af de kriminelle handlinger, de har begået, men som et resultat af fængslingen. Flere af drengene nævner, at institutionsopholdet har givet dem en lærestreg og har vist dem, at de ting, som de har lavet, har konsekvenser. Til eksempel fortæller Dennis, at han tidligere blot så sig selv som en slagsbror, og at han dengang ikke så slåskampene som kriminalitet. *"jeg tager det ikke rigtig som kriminalitet, når man gør det, men det er det jo"*, fortæller han (D: 322f).

Drengene i Ringe omtaler i større grad deres tidligere handlinger som kriminelle, og Husam, som altså er den eneste af dem, der vil påtage sig rollen som kriminel, ser også denne rolle som tilknyttet de kriminelle handlinger. Han mener, i modsætning til drengene på Bakkegården, at

det, at han sidder inde, betyder, at han måske ikke længere behøver at se sig selv som kriminel: *"... jeg var en kriminel før mand, jeg ved ikke om jeg er en kriminel nu, fordi... nu sidder jeg inde, og nu har jeg lært noget. Jeg er en kriminel, hvis jeg går ud og laver noget igen. Det ved jeg ikke. Jeg har været en kriminel, ordentlig kriminel har jeg været. Jeg ved sgu ikke om jeg er (...) en kriminel nu. Det må tiden vise mand, ha ha."* (H: 496ff)

Ifølge Goffman er det naturligt, at opholdet på institutionen påvirker de unges selvopfattelse. Ved ankomsten til institutionen oplever den unge krænkelser af sin personlighed, fordi vedkommende må aflægge sit "personlighedsudstyr" (Goffman 1967: 22). De unge ankommer altså til institutionen med en selvopfattelse, som er underbygget af deres hjemlige miljø samt af diverse personlighedsstøttende funktioner og ting, som de må afgive ved indsættelsen. Eksempelvis kan den totale institution, ved at låse den indsatte inde som straf eller tvinge den indsatte til at gøre ting, som vedkommende ikke selv har bestemt, ødelægge de handlinger, som individet uden for murene bruger til at bevidne for sig selv og andre, at han har en vis magt over situationen og er et selvbestemmende og kompetent individ (Goffman 1967: 39). Dette starter den indsatte "moralske karriere", der af Goffman defineres som *"et psykisk udviklingsforløb, sammensat af de progressive forandringer i hans tro på sig selv og andre af betydning for ham"* (Goffman 1967: 19). Denne moralske karriere fortsætter under opholdet, hvor en ny personlighed og selvopfattelse opbygges. Drengenes ændrede syn på sig selv som kriminelle grundet indsættelsen kan således ses som en reaktion på fratagelsen af muligheden for at opretholde en anden selvopfattelse.

Nogle af drengene siger selv, at mødet med retssystemet har påvirket deres måde at opfatte sig selv på, og andre gør ikke. Generelt er drengene dog enige om, at det især er institutionsopholdet samt det at sidde i arrest og være for retten, som påvirker dem, og ikke diverse anholdelser eller møder med politiet, hvor de har fået lov at gå igen.

Det er bemærkelsesværdigt, at mange af drengene på Bakkegården selv mener, at det er godt, at de er kommet ind at sidde, fordi de først i retten eller på institutionen har fået øjnene op for, hvad det var de gik og lavede, og at det har konsekvenser. Andy siger således: *"Jeg tænker også, at man lærer jo faktisk rimelig meget af at være herinde fordi at nu kan man jo se at det ikke betaler sig at lave kriminalitet eller noget, fordi... Det gør det jo ikke."* (A: 145ff).

Denne holdning deler drengene i Ringe ikke. Det kan måske skyldes, at mange af drengene fra Bakkegården endnu ikke er kommet ind i en hårdet kriminel løbebane og derfor stadig veksler mellem samfundets almene normsæt og det kriminelle miljøes normsæt. Drengene i Ringe er

muligvis mere socialiseret ind i det kriminelle miljø, og samtidig har de i højere grad fået berøvet deres civile roller. Dermed er deres selvopfattelse blevet mere påvirket, fordi de har siddet inde i længere tid. Glenn nævner eksempelvis, at han ikke rigtig kan huske, hvordan det er at være ude: ”Jeg har glemt det lidt. Hvordan det er derude.” (G: 156f). Husam har allerede været inde og sidde tre gange, og Faadi har levet et institutionsliv siden han var 13. Disse baggrunde kan, ifølge Goffman, betyde, at fængslingen ikke har krævet nogen større tilpasning for drengene i Ringe, fordi fængslet blot er endnu en total institution. Hvis den indsatte har skullet tilpasse sig institutioner gennem hele livet, kan det være blevet en rutine i det hjemlige miljø (Goffman 1967: 54).

8.2 Eksklusion fra samfundet

8.2.1 Stigmatisering og modstridende normsæt

Ifølge Goffman bærer ethvert menneske polen mellem afviger og normal i sig, og den af de to roller, som man påtager sig i en given situation, afhænger af den symbolske værdi, man tildeles gennem rituel interaktion med andre (Zeuner 1990: 29). Hvis en person i én social sammenhæng, har en mindre ønskelig egenskab, der gør, at han skiller sig ud fra de andre, han omgives med, vil han reduceres i disse menneskers bevidsthed ”... fra et helt og almindeligt menneske til et fordærvet, nedvurderet menneske” (Goffman 1975: 14f). Den egenskab, der ligger til grund for den situationsbestemte stemping, kalder Goffman et stigma. Man vil opleve, at en person, som i én sammenhæng er stigmatiseret ikke er det i en anden situation – og måske oven i købet i denne ikke-stigmatiserede situation selv er med til at stigmatisere andre (Jacobsen et al. 2002: 142). Lilli Zeuner supplerer Goffmans stigma-begreb med begrebet prestige, idet hun mener, at en egenskab, der i ét tilfælde vil medføre stigma, i et andet tilfælde vil medføre prestige. Således kan en lovovertrædelse give prestige i nogle sociale sammenhænge, og derfor kan de unges ”leg” med begrebet kriminel forstås som en splittelse mellem to normsæt (Zeuner 1990: 145). Ét normsæt, som er det almene i samfundet, hvor kriminaliteten medfører stigmatisering, og ét, der er herskende blandt deres kammerater, hvor kriminalitet i stedet står for noget positivt, der giver prestige.

Man kan forestille sig, at drengene i interviewene forsøger at indskrive sig i det alment gældende normsæt, som vi som universitetsstuderende kan ses som repræsentanter for, men at de ikke altid formår det, da det alternative normsæt er dybt indlejret i dem. Chekad starter med at fortælle ”jeg er bare en normal dreng”, og at han lever ”det normale ungeliv”, men senere udtrykker

han forskellen på ”dem” og ”os” i beskrivelsen af sin søster: *”Min storesøster hun er sådan én ligesom jer, der går på universitetet og sådan noget.”* (C: 8, 31, 221). Chekad beskriver, hvordan kriminalitet blandt hans kammerater anses som normalt og at det er ”sejt” at begå nogle særlige kriminelle handlinger (C: 193ff). Blandt Chekads venner dikterer det gældende normsæt altså, at man for at være en del af gruppen skal begå kriminalitet. For at opnå prestige, må man, ifølge de selv samme normer, begå en ekstraordinær form for kriminalitet.

8.2.2 Giv mig en chance – jeg har jo bare lavet noget ”lort”!

Hos både Elvir og Glenn mærker man en frustration over, at det, som de kalder fejltagelser, bliver opfattet som kriminalitet og er med til at stigmatisere dem som kriminelle. Glenn siger: *”Man laver noget lort, så er det jo ikke ensbetydende med, at man er dybt kriminel. Så har man bare lavet noget lort jo”* (G:215). I samme tråd mener Husam, at bare fordi man har lavet noget ”lort” én gang, så betyder det ikke nødvendigvis, at man gør det igen. Derfor kan han ikke forstå at skoler og arbejdsgivere ikke vil give ham en chance mere (H: 39f). Drengene mærker således på egen krop, hvordan det er at blive tillagt et stigma. Goffman mener, at individet i en sådan situation gennem tre faser lærer at leve sig ind i det normale samfunds måde at betragte stigma og stigmatiserede personer på. I den første fase tilegner den stigmatiserede sig de normales synspunkt og erkender, at han ifølge dette er diskvalificeret. I næste fase lærer han at håndtere de normales behandling af ham og ”den slags”, han er, og i tredje fase lærer den stigmatiserede, hvordan han, på trods af sine diskrediterende egenskaber, kan opnå accept eller ligefrem optagelse i de normales fællesskab (Jacobsen 2002: 138f). Det lader til, at drengene stadig kun er i den første fase, men endnu ikke har erkendt, at deres handlinger har gjort, at de sandsynligvis ikke længere er vellidte i det almene samfund.

8.2.3 Havde jeg haft skole, havde jeg ikke siddet her!

Det er tilsyneladende ikke udelukkende stemplingen som kriminel, der får drengene til at føle sig ekskluderet fra samfundet. Alle otte drenge fortæller, at skolen er kedelig, og flertallet har pjækket meget, er helt udeblevet fra undervisningen eller er blevet smidt ud af folkeskolen. Flere af drengene har ikke gået i skole i en længere periode – Glenn har eksempelvis ikke været i skole siden femte klasse (G: 30). Det betyder, at drengene allerede i folkeskolen har oplevet, at deres kompetencer ikke rakte til at få tildelt symbolsk værdi i skoleregi. Ifølge Zeuners forståelse af sammenhængen mellem normer, prestige og stigma, så har drengene oplevet, at de ikke har kunnet opnå prestige indenfor de almene normer, og i stedet for at fremstå som normale, er de

blevet set på som afvigere. Dette kan have haft betydning for, at de begyndte på kriminalitet, da de sandsynligvis har følt sig nødsaget til at finde en alternativ social sammenhæng, hvor det var muligt for dem at opnå symbolsk værdi på grundlag af nogle andre styrende normer. Husam fortæller, hvordan han efter sin første straf forsøgte at erstatte sin symbolske værdi i det kriminelle miljø med symbolsk værdi i samfundet ved at søge jobs og uddannelse (H: 414ff). Da det ikke umiddelbart lykkedes for ham, følte han sig ekskluderet af systemet og vendte tilbage til det kriminelle miljø: *"Så gik der lige et par måneder, et par måneder, ja sådan noget, så røg jeg ind. Så, havde jeg haft et fast arbejde og det hele eller skole, så ville jeg ikke sidde her i dag. Det er jeg 99,9 % sikker på."* (H: 446ff).

8.2.4 Det er typisk jer indvandrere!

Med undtagelse af Faadi fortæller alle drengene med anden etnisk baggrund end dansk, at de har oplevet racisme. De føler, at de bliver mistænkeliggjort på grund af deres etnicitet, og har lagt ansigt til racistiske bemærkninger fra politibetjente. Eksempelvis fortæller Husam, at en politibetjent engang har sagt til ham *"...sådan en som dig burde bare rejse hjem til dit eget land. Du har ikke noget at lave her"*, (H: 105f). Disse drenge oplever altså ikke kun at blive stigmatiserede på grund af deres rolle som kriminelle eller manglende skolekundskaber. De oplever også at blive stigmatiserede som outsiders, sådan som Norbert Elias beskriver det. Gennem en særlig sociodynamisk stigmatiseringsproces organiserer de etablerede, ifølge Elias, sit eget selvbillede på sine bedste medlemmer, mens de tilskriver alle medlemmer af outsidergruppen karaktertræk fra de værste medlemmer af gruppen (Elias 1994: 158f). Chekad fortæller om en sådan hændelse således: *"Han sagde bare "Det er typisk jer indvandrere, I laver altid sådan noget lort". Så siger jeg "Ja okay, der var fire andre danskere som også har været med. Hvad med dem?" Så svarede han ikke."* (C: 49f). Det farlige ved sådan en stigmatiseringsproces er, ifølge Elias, at outsiderne internaliserer de negative karakteristika, som de etablerede tillægger dem. Derfor kan sådanne racistiske bemærkninger være med til at lede de unge ikke etniske danskere ud i kriminalitet.

Ifølge Zeuner og Højland har mange etniske unge svært ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet, hvilket svækker deres lyst til at opføre sig fremtidsdisciplineret (Zeuner 2003: 68). Det kan ligeledes medvirke til forklaringen på, hvorfor så stor en del af de unge kriminelle har anden etnisk baggrund end dansk.

8.3 Mødet med retssystemet

8.3.1 Politiet er nogle dumme svin – men nogle er ok!

Drengene beskriver politiet som racistiske og som ”nogle dumme svin”, men de fleste tilføjer, at nogle betjente er ”ok” og til at snakke med. Interviewene er således, også på dette punkt, kendetegnet af modsigelser. Selvom eksempelvis Benjamin først siger om politiet, at *”de var meget sure i hvert fald...”* og at deres behandling i forbindelse med anholdelsen var *”... lidt svinsk”* (B: 89), så siger han senere i interviewet, at politiet ikke var så slemt, og at han havde troet, de ville have været værre (B: 191ff). Andy siger tilsvarende overrasket om politiet, at *”De var ikke engang aggressive eller noget. De var stille og roligt.”* (A: 73).

Husams fortælling om et møde med politiet, viser hvordan drengene befinder sig i en magtesløs lavstatus-position i forhold til politiet. Han fortæller, at nogle betjente for sjov en gang anholdte et par af hans venner på gaden, hvorefter de blev løsladt. Det er Husam forarget over, for *”Det er da flovt foran folk ikke?”* (H: 146ff). I denne situation virker det som om, at Husam har en oplevelse af, at politiet legitimerer deres joke på grund af drengenes stigmatisering, fordi det stiller dem over drengene i statushierarkiet. Flovheden understreger Husams bevidsthed om, at de kriminelle er stigmatiserede og befinder sig nederst i samfundshierarkiet.

8.3.2 Det er pis det dér med, at de hjælper – de skulle bare selv prøve det!

På Bakkegården synes alle drengene i sidste ende, at det er retfærdigt, at de er havnet på institutionen, selvom de fleste endnu ikke har fået dom. De kan dog alle nævne episoder i forbindelse med anholdelsen eller lignende, hvor de ikke er blevet retfærdigt behandlet. I Ringe føler drengene sig i højere grad snydt og uretfærdigt behandlet af systemet generelt.

Faadi har eksempelvis ikke kun en alternativ opfattelse af definitionen af begrebet kriminel men også af begrebet retfærdighed. Faadi synes på den ene side, at man, når man har gjort noget kriminelt, også må tage sin straf. Alligevel synes han, at det er uretfærdigt, at han er blevet dømt for det bankrøveri, han har begået, fordi det ikke kunne bevises, at han var skyldig og at han derfor blev dømt på indicier. Husam føler sig uretfærdigt behandlet, fordi de indsatte i Ringe, som han udtrykker det, bliver behandlet som hunde (H: 343). Glenn har ikke tænkt over, om hans straf er retfærdig, men da vi spørger til politiets og advokatens behandling siger han *”... fuck alle dem der mand. De kan bare få den dér. (rækker skråt op)”* (G: 204).

Drengene i Ringe har længere tids erfaring med retssystemet end drengene fra Bakkegården, så de har nået det, Goffman beskriver som det sidste skridt i deres moralske karriere. Her er de,

ifølge Goffman, nået til en erkendelse af, at samfundet har forstødt dem, uanset om denne følelse er begrundet eller ej (Goffman 1967: 110). Faadi og Husam fortæller således, at systemet har svigtet utallige gange. Sagsbehandlere, pædagoger, advokater og så videre har ikke holdt, hvad de har lovet, og de har ikke villet hjælpe. Om kommunen siger Faadi *"Alt det der med at de hjælper en, det er pis mand. De bliver bare glade, hvis de bare kan fjerne, ja så er der en mindre i Gellerup..."* (F: 450f).

Goffman skriver herom, at den indsatte kan gå fra skyldfølelse til hævn-gerrighed. Ifølge Goffman er det beslutningen om at tage hævn ved at lave nye forbrydelser, der gør den indsatte til forbryder (Goffman 1967: 48). Ingen af drengene fra Bakkegården har taget den beslutning, mens drengene i Ringe er tættere på at tage den. Husam har besluttet sig for at være på tværs overfor vagterne, hvis han ikke får den prøveløsladelse, han har søgt om. Desuden ønsker han, at en af vagternes børn en gang vil "ryge ind", så vagterne selv kan forstå, hvordan de indsatte blive behandlet som dyr (H: 303ff). Faadi vil ikke direkte hævne sig på nogen, men han vil få drengen, der har stukket ham til at betale for sagsomkostningerne, og så fortæller han *"Jeg stoler ikke på nogen, efter jeg er kommet i fængsel"* (F: 471).

8.3.3 Pædagoger tror bare, man kan snakke sig ud af alt!

Drengene på Bakkegården kan godt lide personalet, og de synes generelt, at Bakkegården er et godt sted. I Ringe mener drengene omvendt, at personalet er nogle svin. Især synes de, at pædagogerne er dumme, fordi de tror, at man kan snakke sig ud af alt. Fængselsfunktionærerne er også dumme, men Faadi og Glenn vil hellere have kontant afregning af dem end pædagogisk snak og behandling, for når man har gjort noget dumt, må man tage sin straf. Faadi fortæller *"Sådan er det, og så må jeg tage straffen (...) men de skal ikke øh, øh kører nogen nye behandlinger hver uge med mig og sådan noget. Det er sådan noget man bliver skør af"* (F: 302ff).

På Bakkegården fortæller en af de ansatte, at de indimellem laver brydning eller spiller fodbold med drengene. Ifølge Goffman kan sådanne aktiviteter, hvor både indsatte og ansatte deltager, virke således, at den sociale afstand glemmes (Goffman 1967: 85). I Ringe virker det derimod som om, at de ansatte har en mere professionel distance til drengene. Det kan være medvirkende årsag til, at drengene i Ringe er mere utilfredse med institutionen end drengene på Bakkegården, da Goffman skriver, at jo større forskel der er på de ansattes og de indsattes roller, desto mere uforenelig er rollen som indsat med de indsattes civile roller (Goffman 1967: 87).

Husam beskriver sig selv som en ”stille og rolig” type, der ikke slås så meget, men han fortæller, at problemet er, at der i hans papirer står *”Jeg har sådan en kriminel... en forhærdet kriminel løbebane som kriminel...”* (H: 455f). Goffman beskriver netop, at personalets udtalelser kan ramme de indsatte stolthed, fordi personalet kan bringe den indsatte historie om sig selv i miskredit, hvorefter den indsatte så må rekonstruere sin historie (Goffman 1967: 116, 122).

Den totale institutions hovedresultat er, ifølge Goffman (1967: 87), at den iscenesætter forskellen mellem to konstruerede kategorier af mennesker, der opfatter hinanden stereotyp. Personalet identificerer automatisk den indsatte som forbryder, hvilket er et middel til social kontrol (Goffman 1967: 68). Det virker som om denne sociale kontrol udøves i langt højere grad i Ringe end på Bakkegården, hvor den sociale afstand nærmere søges mindsket i de hverdagslige rutiner.

8.3.4 Tilpasning til institutionen

Goffman beskriver fire forskellige måder, den indsatte kan vælge at tilpasse sig institutionen på for at klare presset mellem den hjemlige verden og livet i institutionen (Goffman 1967: 51ff).

De forskellige tilpasningsformer udgør, ifølge Goffman, nogle sammenhængende spor, som den indsatte kan slå ind på i forbindelse med at sammensætte sin egen tilpasningslinje (Goffman 1967: 53). De fleste følger ikke en enkelt tilpasningsform særlig langt, men vælger i stedet det Goffman kalder at ”tage den med ro og finde ud af den”. Goffman skriver, at dette gøres for at opnå *”... en efter omstændighederne maksimal chance for at slippe helskindet ud af det, såvel fysisk som psykisk.”* (Goffman 1967: 53).

Den første form passer bedst på Glenn og Benjamin, da den går ud på at trække sig ind i sig selv. De har begge valgt en passiv rolle, hvor de tager tingene, som de kommer. Derfor har de stort set ikke tænkt over fremtiden eller på deres situation som sådan. Glenn og Benjamin har kortere svar end de andre drenge, og de fortæller næsten aldrig narrativt.

Den anden reaktion på institutionen består i en uforsonlig holdning, hvor den indsatte bevidst udfordrer institutionen og nægter at samarbejde med personalet. Denne opførsel kendetegner tilnærmelsesvis drengene i Ringe – især Husam og Faadi. De kan ikke lide personalet, og de beskriver begge sig selv som typer, der ikke finder sig i at andre bestemmer over dem. Alligevel underlægger Husam sig personalets kontrol, da han gerne vil have dem til at skrive en god udtagelse i forbindelse med hans ansøgning om prøveløsladelse, og Faadi har indvilliget i at følge reglerne for at få lov til at bokse med indsatte fra nogle af de andre afdelinger. De to er

således eksempler på, at en tilpasningsform ikke følges til fulde, men i stedet kombineres med andre tilpasningsformer.

Den tredje form for tilpasning kalder Goffman for kolonisering. Her bliver tidligere erfaringer fra omverdenen reference for det ønskværdige indenfor. Den indsatte bygger sin verden på erstatningsgoder for omverdenen baseret på den smule omverden, som institutionen stiller til rådighed. Spændingen mellem tilværelsen indenfor og det hjemlige bliver hermed reduceret mærkbart, og den indsatte stiller sig tilfreds med livet i institutionen på grund af disse erstatningsgoder. Denne tilpasningslinje er typisk for Bakkegårdens drenge, hvoriblandt Dennis eksempelvis giver udtryk for tilfredshed med institutionen. Han siger således, at *"hvis det var sådan en aftenklub, så kunne jeg godt finde på at komme her en gang om ugen."* (D: 176f).

Den fjerde tilpasningsform er omvendelsen, hvor den indsatte overtager institutionens syn på sig selv, og forsøger at være den perfekte indsatte. Den har vi ikke fundet hos nogen af de interviewede drenge, hvilket muligvis kan skyldes, at den oftere opstår i andre former for lukkede institutioner, hvor opholdet har en mere frivillig karakter.

8.4 Livet udenfor

8.4.1 Omverdenens betydning

Under vores besøg på Bakkegården lægger drengene ud med at spørge til, hvor vi kommer fra, og fortæller også selv, hvor de er fra (B1: 29ff). Andy refererer også i interviewet til denne samtale, hvor det er kommet frem, at han bor tæt på den ene af os:

"A: Ja. Jeg bor jo sammen med min mor og far og lillesøster ikke? I Mjølnerparken. Jeg ved ikke – det er ikke så tæt på... Hvem var det der boede på Nørrebro?"

O: Det var mig.

A: Ja. Det er ikke så tæt derfra – eller ikke så langt væk mener jeg. Nå men der bor jeg. Jeg går i skole på Rådmandsgade Skole. Men den er jeg så lige blevet smidt ud af fordi jeg så røg her op." (A: 87ff).

Det lader til, at det er betydningsfuldt for disse drenge at fortælle om deres tilhørsforhold udenfor. Det er endvidere kendetegnende for tre af drengene på Bakkegården, Andy, Chekad og Dennis, at de beskriver deres civile liv og hverdagen før de kom ind at sidde i nutid. Dennis fortæller således: *"Jeg går i skole og i fritiden, der træner jeg meget kampsport og er bare sammen med vennerne og kæresten og familien."* (D: 24f). Disse tre drenge er netop de tre af drengene, der har siddet inde kortest tid, og det er et interessant spørgsmål, hvornår den indsatte

holder op med at beskrive livet udenfor i nutid. Det virker altså som om, at omverdenen har en stor betydning for drengene på Bakkegården - og i særdeleshed for de tre, der har været der i kortest tid. Alligevel mærker man også, at opholdet på institutionen spiller en stor rolle i deres bevidsthed. Da vi beder dem om at fortælle historien om sig selv, spørger de alle til, om det er historien om, hvorfor de sidder inde, vi vil høre, eller om vi vil høre om livet inde i fængslet¹⁷. Dette er med undtagelse af Benjamin, der dog meget hurtigt selv begynder at fortælle, hvorfor han sidder inde: *"Jeg kommer fra København... ååå... så, jeg gik ikke i skole i to måneder inden jeg kom herind, og så, så havde jeg været ude og lave nogle røverier og sådan noget."* (B: 6f). Hos drengene i Ringe oplever vi ikke, at den hjemlige dagligdag betyder ligeså meget, men vi mærker opholdets samme afgørende rolle i bevidstheden som hos Bakkegårdens drenge.

8.4.2 Nu er det svært at se sine forældre i øjnene!

Det virker som om, at familien har stor betydning for drengene. Dennis fortæller, at det værste ved at være på Bakkegården er, at han kun må tale med forældrene ti minutter om dagen. Chekad fortæller ligeledes, at det er familien, han savner mest. Drengene på Bakkegården er alle glade for at få besøg af familien. Også Glenn synes, at det er "fint nok", men ikke så nødvendigt, med forældrenes besøg, mens de andre drenge i Ringe, ikke vil have besøg af deres forældre. Faadi forklarer, at det *"er skræmmende at se sin søn i fængsel og sådan noget. Det er ikke godt"* (F: 273). Selvom Husams begrundelse er, at køreturen fra Fredericia er lang, og at besøgslokalet er for småt, så kan det være udtryk for, at også han er lidt flov over, at familien skal se ham i et fængsel. I stedet vil drengene gerne have, at familien har et godt billede af dem. Socialrådgiveren Henriette fra Statsfængslet i Ringe har fortalt os, at mange af de ikke etniske danske forældre har svært ved at forstå, hvad der foregår med deres børn og tager afstand fra fængslet ved ikke at besøge børnene. Det kan umiddelbart lyde som om, at Husams og Faadis forældre er nogle af disse.

Det virker, i forlængelse af dette, som om, at den anerkendelse og opbakning, som familien giver – eller kan give, er yderst vigtig for drengene. Eksempelvis fortæller Husam, at han efter afsoningen gerne vil *"... gøre min familie glad og vise dem at øh, at en af deres sønner kan godt øh bliver til noget."* (H: 550f). Dennis fortæller, at det er svært for ham at se sine forældre i øjnene, fordi forældrene tror, at han har begået røveri, da han, af hensyn til sagens opklaring, ikke må fortælle dem, hvad han egentlig har lavet (D: 160ff). Både Chekad og Elvir fortæller, at

¹⁷ Dette kan dog også begrundes med, at de ved, at vi er kommet for at interviewe dem netop fordi de sidder inde, og derfor regner med, at det er en sådan historie vi vil høre.

de tænkte meget på, hvad forældrene ville sige, og hvad de selv skulle sige til dem, da de sad i arresten første gang (C: 60; E: 80ff).

På Bakkegården fortæller de alle, med undtagelse af Benjamin, der føler at hans far er ligeglad med ham nu, at familien hjælper og støtter dem. Andy udtrykker vigtigheden af denne opbakning således: *"Der er også mere... at det... at jeg kan vide at jeg kan komme tilbage til min familie og have det godt og så starte på en frisk ikke? I stedet for at mine forældre siger "arh, nu kommer bumsen" eller et eller andet, ikke?"* (A: 115f). Glenn udtrykker også, at hans forældre støtter ham, og han er glad for, at faren tit kommer med råd til ham om, hvad han ikke skal gøre, selvom han siger, at *"Så gør man det jo bare alligevellet."* (G: 268). Hverken Faadi eller Husam udtrykker, at de får direkte støtte fra familien, men det lader til, at de alligevel finder en form for støtte i det at have en familie. Faadi taler i telefon med sin mor hver dag, og han fortæller, at han vil hjælpe sin lillebror med at undgå at blive tvangsfjernet, når han selv bliver løsladt. Husam forklarer, at hans familie betyder meget, for hvis han var ligeglad med familien, ville han bare fortsætte med kriminalitet.

Vennerne spiller også en stor rolle for drengene. Faadi fortæller, at noget af det værste, man kan være i et fængsel, er "stikker" – altså én der har angivet en anden til politiet. Måske er grunden til at sammenholdet med vennerne er ekstra vigtigt den, at drengene har oplevet at blive stigmatiseret og ekskluderet i så mange sammenhænge, enten fordi de er indvandrere, eller fordi de ikke fulgte normsættet i folkeskolen eller lignende. Venner må derfor stå sammen mod systemet. Andy fortæller: *"så er det jo klart (...) hvis man ser en af sine venner er ved at få tæsk – så hjælper man"* (A: 47f). Faadi siger, at hvis han havde lavet røveri sammen med en ven, så ville han hellere selv tage en længere fængselsstraf end at sige navnet på den medskyldige i retten. Elvir fortæller, at han har lavet et røveri, fordi hans venner manglede penge og bad ham om det.

Man kan forestille sig, at både venner og familie får ekstra stor betydning for drengene, fordi de står som repræsentanter for det hjemlige miljø, som understøtter de roller og den identitet, drengene er ankommet til institutionen med. Det kan måske også forklare, at familiebesøg virker til at have størst betydning for drengene på Bakkegården, som ikke har siddet inde så længe, og derfor stadig har stor tilknytning til deres civile roller.

8.4.3 Det er slut med kriminalitet, men...

De fleste af drengene ser lyst på fremtiden og har både drømme og planer, der tyder på, at de ikke føler sig fastlåst i deres stigmatiserede rolle, og at deres selvopfattelse ikke er identisk med rollen som kriminel. De siger alle, at det er slut med at lave kriminalitet, men en del af drengene tager samtidig nogle forbehold. Andy fortæller at *"Selvfølgelig kommer der lidt småkriminalitet"*, og andre siger, at de stadig vil lave noget kriminelt, hvis en rigtig god chance for røveri byder sig (A: 150). Opholdet på Bakkegården og i Ringe er grunden til, at drengene for fremtiden ikke vil være kriminelle, fordi de nu har oplevet konsekvenserne. Flere af drengene vil endda droppe den gamle vennekreds i det kriminelle miljø. Drengene omtaler opholdet på institutionen som "spild af tid" (D: 246, E: 111). Dette er ifølge Goffman en typisk reaktion, som kan give en følelse af at være forvist fra livet i indsættelsesperioden (Goffman 1967: 55f).

Realistisk set mener de fleste af drengene, at der er en chance for, at de vil lave noget kriminelt igen, men deres fremtidsplaner er udtryk for et ønske om at leve op til samfundets generelle normer. De ønsker at tage en uddannelse, være sammen med og hjælpe familien og senere stifte egen familie. Især familien spiller en stor rolle for incitamentet til at stoppe med kriminalitet. Husam beskriver dette således: *"Hvis jeg var ligeglad med familie og kæreste og hvad fanden det er mand, så ville jeg fylde mig med stoffer, så ville jeg være ligeglad med om jeg overlevede, så havde jeg været ligeglad med om jeg kom ud. Men jeg er ikke ligeglad mand."* (H: 490ff).

De indsattes planer for fremtiden virker således som en søgen efter ekstrem normalitet og stræben efter borgerlige idealer, som mange andre unge højst sandsynligt ville tage for givet. Drengene på Bakkegården har dog også mere fantasifulde drømme om en villa i Spanien, at være konge over verden eller at blive verdens bedste fodboldspiller. Med undtagelse af Benjamin, der ingen fremtidsplaner har, men som drømmer om at få så mange penge, at han ikke behøver at arbejde, så virker det som om, at Bakkegårdens drenge er mere optimistiske i forhold til fremtiden. I Ringe tænker drengene enten som Glenn slet ikke på fremtiden, da tiden så bliver for lang, eller også føler de sig så svigtet af kommunen og hele systemet, at de betvivler deres egne muligheder.

Nogle af drengene nævner, at det kan være lidt sværere at få job og uddannelse, når straffeattesten ikke er ren, men ellers virker drengene ikke bekymrede for deres fremtidige sociale position. Deres selvopfattelse er altså ikke blevet påvirket så meget, at de ser sig selv som tabere uden chancer for andet end en kriminel karriere. Igen er drengene i Ringe mest pessimistiske, da de allerede har prøvet at blive afvist på jobmarkedet og i uddannelsessystemet

som følge af en plettet straffeattest. Elvir udtrykker dog også bekymring for, at politiet fremover vil mistænke ham for al den kriminalitet, der sker i hans nærhed, men han viser samtidig optimisme ved at skulle tilbage til sin læreplads og ved at tro på, at han nok skal få sig et dansk pas en dag.

Ifølge Goffman er det et problem ved den totale institution, at nogle af de roller, den indsatte har måttet afgive, er uerstattelige, og at den indsattes sociale position udenfor aldrig bliver den samme som før vedkommende kom ind og sidde (Goffman 1967: 20). Det er derfor interessant at flere af vores informanter selv ser så positivt på deres fremtid.

9 Konklusion

9.1 Institutionernes betydning for selvopfattelsen

Vi har i undersøgelsen set, at de otte indsatte drenge har et ambivalent forhold til rollen som kriminel og derfor ”leger” med begrebet i deres selvbeskrivelser. Nogle af drengene tager afstand fra rollen som kriminel med passiv selvbeskrivelse, eller ved at sige, at de kun så på da vennerne udførte handlingerne. Drengene veksler mellem at se sig selv som kriminelle og ikke-kriminelle – i deres egen forståelse af begreberne. Alle fortæller, at de laver kriminalitet, men de vægrer sig ved det at kalde sig selv kriminelle, og når de gør det, er det udelukkende fordi de sidder inde. Flere af drengene opfatter altså ikke sig selv som kriminelle, men på grund af fængslingen føler de sig stemplet som kriminelle i en sådan grad, at de er tvunget til at påtage sig den rolle, så længe de afsoner. For nogle har det at være i retten haft stor betydning for identifikationen med rollen som kriminel, men det er hovedsagligt selve institutionsopholdet, som påvirker drengenes måde at beskrive sig selv på og dermed deres selvopfattelse.

At selve institutionsopholdet har stor betydning for selvopfattelsen, understreges af, at drengene i Ringe, som har siddet inde i længst tid, virker mere påvirkede af situationen end drengene på Bakkegården. Drengene i Ringe er således nået længere i den totale institutionskrænkelsesproces, som gør det svært at opretholde den civile personlighed og de civile roller. Dette gør dem en smule hævngherrige, og de er derfor tættere på det, Goffman kalder, at ”tage beslutningen om at blive forbryder”. I modsætning hertil befinder drengene på Bakkegården sig i højere grad mentalt udenfor murene. Deres selvopfattelse virker således mindre påvirket, og de opfatter stemplet som kriminel som noget midlertidigt. De mener da også, at mødet med retssystemet har haft en positiv virkning og ser hele situationen som en lærestreg. Dette er sandsynligvis årsagen til, at drengene på Bakkegården har en mere ubekymret og afslappet tilgang til ”legen” med begrebet kriminel. For drengene i Ringe er det mere et ”alvorsspil”, som de er bitre over at skulle deltage i. Denne forskel på graden af påvirkningen hos de to grupper af drenge underbygges desuden af vores observationer på de to institutioner. Observationerne giver et tydeligt indtryk af, at ungeafdelingen i Statsfængslet i Ringe har langt mere tilfælles med de totale institutioner, som Goffmans teori omhandler, end den sikrede institution Bakkegården, selvom ingen af institutionerne har så hårde personlighedskrænkende mekanismer, som Goffman beskriver.

9.2 Opfattelsen af sig selv og andre

De fleste af drengene opretholder en vis distance til de andre indsatte og afviser at skulle tilhøre samme "kategori" som dem. På den måde tager de afstand fra opfattelsen af, at der findes en idealtipe på en kriminel, og at kriminelle kan betegnes som en mere eller mindre homogen gruppe. De fleste af drengene mener da heller ikke, at man kan dømme eller beskrive hverken dem eller andre, på baggrund af deres kriminelle handlinger, da disse ikke fortæller noget om personligheden. Nogle af drengene giver udtryk for en frustration over at blive stemplet som kriminel, men det er sandsynligvis ikke første gang, de oplever at blive stigmatiserede. Drengene er vant til at være stemplet som afvigere enten i kraft af deres etnicitet, eller fordi de ikke har formået at følge samfundets generelle normer og opnå symbolsk værdi i skolesystemet eller på arbejdsmarkedet. Derfor har deres selvopfattelse formodentlig, allerede inden de blev indsat, været påvirket af stigmatisering.

Politiet beskrives af alle drengene som en fjende, men de fleste tilføjer, ofte med overraskelse i stemmen, at nogle betjente er "ok". Flere føler sig dårligt behandlet af advokater og i arresten, men på Bakkegården er drengene glade for personalet. I Ringe fastholdes forskellen på indsatte og ansatte mere, og drengene er her vrede på de ansatte. Faadi og Husam beskriver også kommunen som en modspiller i deres kamp for at have en "normal" tilværelse. Størstedelen af drengene synes dog til en vis grænse, at deres dom er retfærdig, men alle har en række forbehold. I Ringe er drengene nået længere i deres moralske karriere som indsatte, og de føler sig derfor generelt svigtet af systemet og dårligt behandlet.

Vennernes og især familiens opbakning og anerkendelse er vigtig. Enten beskriver drengene det som meget dejligt at få besøg, eller også vil de netop ikke have besøg, fordi de er flove over, at familien skal se dem i et fængsel. På Bakkegården glæder drengene sig til at få besøg af forældrene, mens drengene fra Ringe ikke vil have, at deres forældre skal se dem i fængsel. Familiens støtte spiller en vigtig rolle for drengene nu, hvor de sidder inde, men også i forhold til en fremtidig tilværelse udenfor det kriminelle miljø, er familien og dens opbakning vigtig for drengene.

9.3 Mødet med retssystemets påvirkning af selvopfattelsen

De drenge vi har interviewet er ikke udvalgt efter deres sociale baggrund, intelligens eller lignende. Det er således ikke muligt for os at fastslå, i hvor høj grad det er selve mødet med retssystemet og institutionsopholdet, der påvirker drengenes selvopfattelse, og i hvor høj grad det

er andre baggrundsfaktorer. Vi har derfor gennemført vores fænomenologisk-inspirerede undersøgelse ved at analysere og konkludere på drengenes egen beskrivelse af, hvilken betydning mødet med retssystemets har haft for dem. Mødet har påvirket drengenes selvopfattelse således, at de "leger" med begrebet kriminel, når de skal beskrive sig selv. Det foregår ved en vekslen mellem identifikation og afstandstagen til begrebet i løbet af interviewene, hvilket hos de fleste af drengene munder ud i, at de påtager sig rollen som kriminel. Retssystemet og især institutionens stempling af drengene som kriminelle, har påvirket drengene i Ringe mere end dem på Bakkegården. Dog har næsten alle drengene både planer og drømme om fremtiden, der indebærer ønsket om at stoppe med kriminalitet. Deres selvopfattelser er altså ikke mere påvirkede, end at drengene stadig kan forestille sig selv i andre roller end den kriminelle, selvom nogle af drengene tilføjer, at det bliver meget svært for dem at undgå kriminalitet. Med projektet har vi således ikke fundet tegn på, at drengene helt har fået nedbrudt den civile identitet og selvopfattelse, som de havde da de ankom til institutionen. I stedet har vi fundet udtryk for, at mødet med retssystemet – og især opholdet på institution – har påvirket drengenes selvopfattelse ved, i større eller mindre grad, at få dem til at påtage sig rollen som kriminel. Denne konklusion efterlader os med spørgsmålet om, hvorvidt det har påvirket deres identitetsdannelse eller vil komme til det i fremtiden - et spørgsmål hvorpå svaret kun kan gisnes om.

10 Teoretisk efterskrift

Vi vil i det følgende reflektere over den anvendte mikrosociologiske teori samt give et bud på hvad et mere makrosociologisk perspektiv kan bidrage med til analysen af vores empiriske materiale.

10.1 Nutidens fængsler og ”totale” institutioner

Som tidligere nævnt bygger Goffmans teori om totale institutioner på observationer, han har lavet i USA i 1950'erne. Både psykiatrien og fængselssystemet er blevet mere humant siden da, og den amerikanske sociolog Keith Farrington hævder derfor, at totale institutioner ikke længere er et relevant begreb at anvende om moderne fængsler (Farrington 1992: 6). Det skyldes, at der i dag er en række af de karakteristika, der definerer en total institution, som fængslet slet ikke besidder. Ifølge Farrington er fængsler i dag ikke så fuldstændig aflukkede for omverdenen som de totale institutioner, Goffman beskriver. De indsatte har i virkeligheden en del muligheder for omverdenskontakt og dermed for adgang til personlighedsunderstøttende ting og personer. De indsattes personlige bagage kan derfor ikke tages fuldstændig fra dem i fængslet. Ifølge Farrington betyder det, at de krænkelserprocesser, Goffman beskriver som den indsattes afgivelse af civile roller og personlighed ved ankomst til institutionen, i dag ikke finder sted i fængslerne i den grad, Goffman hævder (Farrington 1992: 14).

Til trods for at de drenge, der sidder i varetægt, rent faktisk er ret isoleret fra omverdenen i en periode, må vi erklære os enige i Farringtons påstand. Imidlertid ændrer det ikke på, at vi hos drengene har set tegn på, at mødet med retssystemet og især selve institutionsopholdet har påvirket deres selvopfattelse. Disse påvirkninger har en række ligheder med de observationer, Goffman har gjort sig, selvom de tendenser, vi har set, er mindre radikale, end dem Goffman beskriver. Vi må altså konstatere, at institutioner ikke nødvendigvis skal være helt totale og dermed helt aflukkede fra omverdenen, for at de procedurer, Goffman beskriver, finder sted i en eller anden grad. Vi mener desuden, at vi har sat os ud over problemet med at Goffmans iagttagelser ikke er rammende for fængslerne i dag da vi, grundet vores grounded og fænomenologiske tilgang til feltet, kun har anvendt de dele af teorien, som har relevans for vores materiale.

10.2 Stigmatisering

I analysen har vi endvidere gjort brug af teorier om stigmatisering. Disse teorier har kunnet nuancere det billede af påvirkningen af selvopfattelsen hos de indsatte, som vi, med hjælp fra Goffmans teori om de totale institutioner, har beskrevet. Med brug af Goffmans teori om stigma suppleret med Zeuners samt Zeuner og Højlands tilføjelser til denne, har vi således vist, hvordan drengene er påvirket af deres generelle rolle som afviger, som er resultatet af deres gentagne brud med samfundets almene normer. Derudover har vi, med anvendelsen af Elias og Scotsons teori om den stigmatiseringsproces, der sker som en følge af sammenstød mellem etablerede og outsiders, kunnet give et billede af, at de kriminelle drenge med anden etnisk baggrund end dansk oplever en dobbelt stigmatisering. Intentionen med dette har været, at bidrage til forståelsen af, hvorfor unge fra etniske minoriteter oftere føler sig tiltrukket af det kriminelle miljø end unge etniske danskere.

Med den anvendte teori mener vi derfor, at vi er kommet frem til et bredt mikrosociologisk bud på et svar på problemformuleringen.

10.3 Et makrosociologisk syn på retssystemets påvirkning af selvopfattelsen

Retssystemets stempning af de unge som kriminelle kan også anskues ud fra Michel Foucaults mere makrosociologiske teori om, hvordan subjekter og identiteter konstrueres og sammensættes i det sociale. Foucault mener, at magt og dens sammenhæng med viden spiller en stor rolle for den proces, hvor nogle individer subjektiveres som kriminelle (Heede 2002: 105). Foucault forstår magt som et relationelt begreb, der hverken kan besiddes eller udøves af individer. Den moderne magt består altså i *"en type teknikker, en række konkrete hverdagsagtige praksisser, bl.a. stemplingsprocedurer og etiketteringsmekanismer"* (Heede 2002: 23). Individet er både et produkt af og et redskab for den moderne disciplinerende magt, som subjektiverer individet ved at underkaste det disciplinering, undersøgelse og opdragelse for derefter at nagle det fast til en bestemt identitet (Heede 2002: 22ff, 101, 107).

Den moderne statsmagt *"integrerer – og drager nytte af – hver eneste krop efter først at have underkastet den og "støbt" den i en synkron proces"* (Heede 2002: 24), således at ethvert individ subjektiveres til at varetage en bestemt rolle i samfundsmaskineriet. Samfundets nytte består i, at lovløsheden subjektiveres og inkorporeres i få bestemte personer – nemlig i de kriminelle, som så bliver en særlig udspaltet mennesketype (Heede 2002: 35, 102). På den måde holdes kriminaliteten indenfor nogle rammer, så resten af befolkningen kan gå fri, hvilket er i

samfundets interesse. Eksempelvis klassificerer, overvåger og diagnosticerer rets- og fængselssystemet den dømte og påtvinger vedkommende en række subjektiveringer (Heede 2002: 101). Fængslets disciplinerings teknik bygger blandt andet på at få de indsatte til at spejle sig i hinanden, hvilket kan forklare, hvorfor drengene begynder at beskrive sig selv som kriminelle, når de sidder inde. Spejlingen i de andre objektiverer drengene som indsatte og som kriminelle i forhold til eksempelvis de ansatte, som er ”normale” og frie (Heede 2002: 63ff).

På institutionerne kan de ansatte derfor, i kraft af deres faglighed, ses som repræsentanter for den herskende sandhedsdiskurs, fordi den disciplinerende magt beror på, at ethvert samfund besidder et sandhedsregime, hvilket i vores kultur udgøres af videnskaberne (Heede 2002: 44). Fængslet bygger på en konstrueret viden om, at det sande gode liv er det normale og ikke-kriminelle liv, som personalet lever, så der hersker en normaliserende sanktion i institutionen. Foucault har således også blik for, at subjektiveringsprocesserne ikke kun foregår på makroplan, men også i de daglige mikrointeraktionistiske praktikker såsom i magtrelationen og samspillet mellem personale og indsatte i institutionen (Heede 2002: 63).

Ifølge Foucaults teori så kan drengene ses som infiltreret i magtvidenslinjer i form af journaler, strafferegistre og lignende, der spænder ben for deres chancer for at opnå en reel reintegration i samfundet efter afsoningen (Heede 2002: 35). Stempelingen som kriminel sætter sine spor i den ny identitet, som individet må bygge op på følelsen af at være afviger, skyldig og skamfuld (Heede 2002: 33). Det kan resultere i, at den kriminelle efter løsladelsen kan føle sig indespærret i sin egen krop, fordi han er subjektiveret som kriminel, og fordi dette stempel hænger ved. At blive subjektiveret som kriminel fastfryser individet i en lav social statusposition, så den kriminelle får svært ved at bryde med denne rolle.

Foucaults teori kan bidrage til vores analyse ved at sætte påvirkningen af selvopfattelsen ind i et større perspektiv. Det er altså ikke kun en række tilfældige processer i den enkelte institution, som har betydning, fordi der ligger overordnede samfundsmæssige magtvidensstrategier til grund for de processer, som foregår på institutionerne. Desuden understreger Foucault det faktum, at mange indsatte har svært ved at finde tilbage til deres civile roller, og at stigmatiseringen og subjektiveringen som kriminel sætter dybe spor i identiteten. Drengene risikerer at blive fastholdt i rollen som kriminel, netop fordi de er subjektiveret til at varetage denne funktion i det overordnede samfundsmaskineri, og fordi den disciplinerende magt ofte fungerer i det skjulte, så den er svært at modarbejde.

11 Metodisk efterskrift

I det følgende vil vi belyse, hvad det retrospektive forskningsdesign samt det, at interviewene blev knap så narrative som forventet, har betydet for den indsamlede empiri. Vi vil desuden knytte en kommentar til projektets validitet, reliabilitet, generaliserbarhed samt dets vidensbidrag.

11.1 Retrospektive fortællinger

Vores analyse af hvordan mødet med retssystemet påvirker unges selvopfattelse er hovedsagligt baseret på de unges egne retrospektive beskrivelser af deres selvopfattelse. Ulempen ved dette er, at drengenes følelser, da de første gang blev konfronteret med retssystemet, måske ikke helt stemmer overens med de beskrivelser, de giver af dem i dag, fordi deres selvopfattelse og syn på systemet har ændret sig. Derfor kunne det have været interessant at lave et *prospektivt* forskningsdesign frem for det *retrospektive* vi har lavet, da vi i så fald havde kunnet få indblik i ændringerne i selvopfattelsen, mens de foregik (Larsen 2003: 252). Det har vi blandt andet af tidsmæssige årsager ikke haft mulighed for, hvilket betyder, at vi med projektet ikke kan udtale os om, hvorvidt mødet med retssystemet påvirker de unges selvopfattelse på længere sigt og dermed deres identitetsdannelse. Til gengæld har vi kunnet udtale os om, hvorvidt de unge på interviewtidspunktet selv mener, at mødet har påvirket deres selvopfattelse og andres opfattelse af dem.

11.1.1 Narrativitet og fænomenologi

Det har naturligvis påvirket empirien, at det ikke helt lykkedes os at lave narrative interviews. Vi har måttet stille flere spørgsmål end forventet, når drengene gik i stå med deres fortællinger, hvilket betyder, at vi har styret interviewene i højere grad end vi ønskede. Vores fænomenologiske ideal, om at få adgang til hvordan drengene selv forstår deres livsverden og tillægger den mening, har således været sværere at følge, end vi havde regnet med.

De fleste af interviewene består dog af en masse små fortællinger, hvor drengene selv fortæller uden vores indblanding. Derfor mener vi alligevel at have fået et empirisk materiale, hvorfra vi har kunnet udlede drengenes egne opfattelser af sig selv.

11.2 Reliabilitet og validitet

De drenge, vi har interviewet, har alle været yderst samarbejdsvillige. Det er vores fornemmelse, at de har forstået og svaret på vores spørgsmål, hvilket øger interviewenes reliabilitet. At analysen har taget udgangspunkt i temaer, som vi har fundet i empirien, og altså ikke bygger på teoretiske temaer, som er presset nedover empiri, mener vi desuden er afgørende for, at vi tillige kan betragte vores forskningsresultater som troværdige.

Vores observationer på Bakkegården er ikke funderet i længerevarende feltstudier, hvilket umiddelbart kan sætte spørgsmålstegn ved validitet og reliabilitet af vores analyse af stedet. Observationerne i Ringe bygger, i forhold til dette, på et endnu mindre tidsmæssigt grundlag, og derfor er det muligt at netop det tidspunkt, hvorpå vi besøgte institutionen, i endnu højere grad har været afgørende for vores indtryk og analyse. Imidlertid har vi ikke blot observeret, men også sammenlignet vores iagttagelser med institutionernes formelle erklæringer og med hvad personalet gennem uformelle samtaler har givet udtryk for, og vi mener derfor at vi med rimelighed kan regne vores beskrivelser af institutionerne for både valide og troværdige. Ved at læse et sociologispeciale, der blandt andet er baseret på feltarbejde på sikrede institutioner i Danmark, mener vi tillige at have fundet et tegn på dette, da observationerne foretaget på Bakkegården har meget til fælles med vores (Krogh 2005).

11.3 Projektets generaliserbarhed og vidensbidrag

Bortset fra at halvdelen af vores informanter har anden etnisk baggrund end dansk, hvilket er lidt færre end gennemsnittet, så har vi forstået på personalet, at drengene ellers er meget gennemsnitlige i forhold til andre indsatte kriminelle unge. Der er således ingen grund til at tro, at vores resultater skulle adskille sig markant fra dem, vi ville have fået ved at lave lignende studier af andre unge på andre institutioner. Vi har derfor god grund til at tro, at vores resultater kan afspejle nogle generelle tendenser i forhold til indsatte unge.

Projektets vidensbidrag kan ses som bestående i at beskrive feltet anderledes (Jöhncke 2002: 34). Vores sociologiske analyse af påvirkningen af de unges selvopfattelse kan således give Børnerådet og andre læsere en vinkel på problemstillingen, som hverken juridiske og politiske beslutningsprocesser eller kvantitative analyser kan bidrage med.

12 Perspektiverende betragtninger

Spørgsmålet er, hvad unge indsatte selv og samfundet generelt kan gøre, for at hindre, at de falder tilbage i ny kriminalitet efter løsladelsen. Ifølge Goffman, er unge indsatte blevet frarøvet muligheden for at opretholde deres civile personlighed og muligheden for at spille bestemte roller. Foucault vil mene, at de unge, ligesom alle andre individer, er underkastet disciplinerende magtvidensintervention i alt, hvad de gør. Det er altså umiddelbart meget svært at ændre på de eksisterende stigmatiseringer og subjektiveringer. Goffman ønskede med *Asylums* at udbrede kendskabet til procedurerne i de totale institutioner, så det kunne komme til debat, om forholdene skulle ændres. I samme tråd skriver Foucault, at det forudsætter kendskab til de identitetskonstituerende procedurer og teknikker at bryde med dem. At øge bevidstheden om de egentlige forhold ved hjælp af forskning og undersøgelser, kan altså medvirke til at starte en debat, som sætter spørgsmålstejn ved det eksisterende, hvilket måske kan resultere i en bedre løsning. Forhåbentlig er vores projekt et lille bidrag til forøgelsen af denne bevidsthed, og forhåbentlig vil en debat kunne lede frem til tiltag, der kan øge drengenes chance for at få en identitet skabt på grundlag af andet end deres kriminelle handlinger.

I det følgende vil vi forsøge at placere vores projekt i forhold til den aktuelle forskning indenfor feltet, og således se på hvilke tiltag, der synes anbefalelsesværdige.

12.1 Projektets bidrag til den aktuelle forskning

I medierne hører man ofte udtalelser om, at indsatsen overfor unge kriminelle bør styrkes, og at længere straffe kan være en del af denne indsats. Ifølge den danske forskning indenfor området, er der dog klare tegn på, at frihedsstraf ofte blot øger de unges kriminalitet, og Justitsministeriets undersøgelser har tillige vist, at recidivprocenten er højest hos de unge, der er blevet idømt de længste straffe. At vi har set, at de unges selvopfattelse påvirkes af afsoningen kan pege i retning af en forklaring på, hvorfor dette er tilfældet. Når der er en sammenhæng mellem recidiv og længden af straf, kan en del af forklaringen være, at der i mødet med retssystemet sker en påvirkning af den straffede, der får denne til i højere grad at forstå sig selv som kriminel og derfor begå ny kriminalitet¹⁸. Det er netop den påvirkning vi har set som en ændring i selvopfattelsen. Desuden kan forskellen på, hvordan drengene i Ringe og dem på Bakkegården

¹⁸ Det kan dog ikke udelukkes, at andre forhold også kan have indflydelse, og man kan forestille sig, at forklaringen må findes i en kombination af denne forklaring og andre bagvedliggende faktorer. Det kan således ikke afvises, at de indsatte allerede inden de begik kriminalitet har været særlig disponeret for at komme ind i en kriminel løbebane.

ser på sig selv og forholder sig til rollen som kriminel, ses som en underbygning af denne iagttagelse.

Udtalelsen fra drengene på Bakkegården om, at det i længden er godt, at de er kommet ind at sidde, fordi de nu vil stoppe med kriminalitet, står således i skærende kontrast til påstanden om, at fængsling nærmest producerer kriminelle. Det er muligt, at netop de drenge vi har interviewet på Bakkegården er såkaldte ”gode eksempler” og derfor ikke recidiverer. Omvendt er det også muligt, at drengene vil opleve, at de ikke kan forlade deres stigmatiserede rolle efter afsoningen så let, som de havde regnet med.

Med undersøgelsen har vi set, at drengene alle har et anstrengt forhold til skolen, som flere er blevet smidt ud af. Dette underbygger den aktuelle forsknings overbevisning om, at unge typisk bliver kriminelle som en reaktion på en lang række af nederlag i skolen eller på arbejdsmarkedet. Empirisk er dette funderet i undersøgelser, der viser, at en indsats i forhold til at øge chancerne på uddannelsesområdet og arbejdsmarkedet for gruppen af unge med stor risiko for at blive kriminelle har en positiv individualpræventiv effekt. Vi har tillige mærket, at projektets informanter er glade for undervisningen på institutionerne, og det kan derfor tyde på, at de vil være åbne overfor sådanne tiltag, der kan forbedre deres skolekundskaber. Uddannelse vil i så fald kunne forøge deres symbolske kapital set ud fra samfundets almene normsæt, hvilket muligvis vil have en recidivmindskende effekt.

Når drengene ”leger” med begrebet kriminel, kan det, som vi tidligere har skrevet, være et udtryk for, at de er splittede mellem to normsæt. Som Zeuner og Højland påpeger, så kan dette indikere, at en kriminalpræventiv effekt kunne opnås gennem en tidlig indlæring af normer i skolen. Så længe fokus udelukkende er på recidiv, kan denne vekslen mellem at identificere sig med og tage afstand fra den kriminelle rolle, ses som en indikation af, at det er for risikabelt at straffe de unge med frihedsberøvelse, og dermed placere dem i nogle omgivelser, hvor det er endnu sværere at slippe ud af den kriminelle rolle. Her kommer straffens dilemma frem, da afstraffelsen af de unge også skal tilfredsstille folkets retsbevidsthed samt afskrække andre unge fra at begynde en kriminel karriere. De unge skal altså mærke, at det er forkert at lave kriminalitet, men det kan overvejes, om man måske bør lade de unge mærke konsekvenserne på anden vis. Flere af de interviewede har således også fortalt, at de først i retten forstod, hvad det var de gik og lavede, da det gik op for dem, at der var nogle konsekvenser. Ved at øge brugen af konfliktråd, som forskning viser, har en kriminalpræventiv effekt på unge lovovertrædere, kan de unge muligvis få en bedre forståelse af, hvilke konsekvenser deres handlinger har for andre. På

den måde kan de unge måske lære, hvilke konsekvenser det har, at de påtager sig rollen som kriminel, uden at det samtidig påvirker deres selvopfattelse så meget, at rollen som kriminel bliver en betydelig del af den.

13 Abstract

In recent years a changing character of juvenile delinquency has been seen in Denmark. In spite of the fact that there has been a decrease in crime among young people, the criminal actions committed by young people are now more serious. The debate on increasing the penalties in order to change this development is therefore going on in the Danish media, and Denmark is now the country in Scandinavia in which the largest part of inmates in the prisons are young people.

At the age of 15 children have reached the age of criminal responsibility and can now be punished on equal terms with adults. The period in which a young person is between 15 and 17 is a period in which the individual is developing into an adult, and this is therefore a time of great importance to the making of individual identity and independence

Through a qualitative interview survey and participant observation both based on a grounded and phenomenological approach, this study seeks to illustrate how the meeting with the system of justice affects the self-perception of young people.

The empirical data consist of eight interviews with young inmates at the age of 15 to 17, a minor fieldwork made at the secured unit for young offenders where five of the boys are placed, and our observations at a youth ward in a prison where the rest of the boys serve their sentences.

The microsociological analysis is being placed in the theoretical framework of Erving Goffman's *Asylums* – a theory on total institutions and their influence on the clients. Complementary to this theoretical framework, Erving Goffman's theoretical perspectives on stigmatisation are being applied together with theories on stigmatization and criminalization as a result of breaking the standards of society by Lilli Zeuner and Lilli Zeuner/Jeppe Højland. In addition to this, Norbert Elias' and John L. Scotson's theory on the stigmatization process is being used. This is a theory on the stigmatization process in which immigrants are being stigmatized as outsiders by the established order. As a supplement the analytical findings are being discussed in a macrosociological framework by using Michel Foucault's theories on disciplinary power and making of the subject.

Our main analytical finding is that the boys' meeting with the system of justice has influenced their self-perception in a way that makes them "play" with the idea of being a criminal when

they are to describe themselves. Thus the boys alternate between identifying with and distancing themselves from the role as a criminal several times during the interviews. After all, this “play” ends in most of the boys calling themselves criminals.

Although the self-perception of the boys in this way is changed, the fact that the boys still have dreams and plans for the future about living a “normal” life without criminality shows that the boys do not totally identify with the role as a criminal.

Thus we find that the boys’ civil identity and self-perception have not been totally destroyed, but their meeting with the system of justice and, in particular, the stay in the institution have affected their self-perception to some extent which has made most of them calling themselves criminals. This leaves us with the question whether this has or will come to influence on the making of their identity.

This project can put a perspective on the discussion on tightening penalties because it shows that it has consequences for the interviewed boys that they have been sent to prison. Therefore it is important to discuss whether imprisonment – to the extent it is used in relation to young people today – is suitable, or whether alternative penalties might result in fewer young people relapsing into crime.

14 Anvendt litteratur

- Bakkegården 2004: *Notat om Bakkegårdens sikrede afsnit. En beskrivelse af virksomheden, dens mennesker, dens liv samt dens opgaver og arbejdsmetoder*. Nykøbing Sjælland: Bakkegården.
- Balvig, Flemming 2000: "Kapitel 1. Ungdomsundersøgelsens baggrund og metode" og "Kapitel 6. Sammenfatning og konklusion", i *Risikoungdom. Ungdomsundersøgelsen 1999*. København: Det Kriminalpræventive Råd: 9-31, 211-240.
- Balvig, Flemming, Lars Holmberg og Anne-Stina Sørensen 2005: "Kapitel 11. Fra Ringsted og videre. Sammenfatning og perspektiver", i *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag: 419-439.
- Balvig, Flemming 2006: "Kapitel 6. Virkninger af straf", i Kyvsgaard, Britta (red.): *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. København: Jurist- og økonomiforbundets Forlag: 109-136.
- Bonke, Jens og Lene Kofoed 2001: "Kapitel 1. Problemstilling", "Kapitel 7. Konkrete anbringelsesforløb" og "Kapitel 8. Konklusion", i *Længerevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser – en evaluering*. København: Socialforskningsinstituttet: 7-10, 93-129.
- Clausen, Susanne 2006: "Kapitel 7. Alternativer til frihedsstraf", i Kyvsgaard, Britta (red.): *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. København: Jurist- og økonomiforbundets Forlag: 137-164.
- Denzin, Norman K. 1989: "Strategies of Multiple Triangulation", in *The Research Act. A theoretical introduction to sociological methods*. New Jersey: Prentice Hall: 234-247.
- Direktoratet for Kriminalforsorgen 2005: *Kriminalforsorgens statistik 2004*. København: Justitsministeriet.
- Elias, Norbert and John L. Scotson 1994: "Conclusion", in *The Established and the Outsiders*. London: Sage: 146-173.
- Erikson, Erik H. 1992: "Kapitel III. Livscyklen: identitetens epigenese", i *Identitet, ungdom og kriser*. København: Hans Reitzels Forlag: 87-134.

- Farrington, Keith 1992: "The Modern Prison as Total Institution? Public Perception Versus Objective Reality", in *Crime and Delinquency* Vol. 38 No.1 Januar 1992. Sage Publications, Inc.: 6-26.
- Fog, Jette 2004: *Med samtalen som udgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk forlag.
- Goffman, Erving 1967: *Anstalt og menneske*. Viborg: Jørgen Paludans Forlag.
- Goffman, Erving 1975: "Stigma og social identitet", i *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. København: Gyldendals samfundsbibliotek: 13-59.
- Hastrup, Kirsten 2005: "Tavsheden. Praktisk kunnen og inkorporeret viden", i Baarts, Charlotte og Hanne Fredslund: *Perspektivet. Kvalitativ forskning i arbejdsmiljø og arbejdsliv*. København: Arbejdsmiljøinstituttet: 24-50.
- Heede, Dag 2002: *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*. København: Museum Tusulanums Forlag: 18-46, 92-109, 139-150.
- Horsdal, Marianne 2002: "Det narrative interview" og "Analyse af livshistorier", i *Livets fortællinger – en bog om livshistorier og identitet*. København: Bogen: 103-147.
- Jacobsen, Michael Hviid og Søren Kristiansen 2002: "Fra madhouse til main street: Stigma og de ødelagte identiteters overflade", i *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels Forlag: 132-143.
- Jappe, Erik 2004: *Indsigt: Børne- og ungdomskriminalitet*. København: Frydenlund.
- Jöhnche, Steffen 2002: "I den gode sags tjeneste? Om antropologi, stofbrugere og lodrette forbindelser", i *Tidsskriftet Antropologi* (45). København: Foreningen Stofskifte: 29-47.
- Justitsministeriet: Forskningsenheden 2004: *Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2003 til 31. december 2003*. København: Justitsministeriet.
- Krieken, Robert van 2002: "Etablerede og outsiders" i *Norbert Elias*. København: Hans Reitzels Forlag: 147-153.
- Kriminalforsorgen 2006: "Statsfængslet i Ringe". <http://www.kriminalforsorgen.dk/>. 23/5 2006, 15:11.
- Krog, Britta 2005: *Socialt arbejde på de sikrede institutioner – et kvalitativt studie af det sociale arbejde og dets vilkår i danske sikrede institutioner for unge kriminelle*. Aalborg Universitet.

- Kvale, Steinar 2003: *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kyvsgaard, Britta 1992: ”Kapitel 1. Undersøgelsen og dens baggrund”, i *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlighed og kriminalitet*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag: 13-20.
- Kyvsgaard, Britta 2006: ”Kapitel 5. Virksomme og uvirksomme programmer og behandlingstiltag”, i *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag: 83-108.
- Larsen, John Aggergaard 2003: ”Identiteten”, i Hastrup, Kirsten: *Ind i verden*. København: Hans Reitzels forlag: 247-272.
- Lauritzen, Kristina og Tine Ros 2004: *Rodløs. Samtaler med unge kriminelle*. Hellerup: Forlaget Documentas.
- Nayberg, Mette og Morten Holler 1994: *Koglen – en interviewbaseret effektundersøgelse af en sikret døgninstitution for unge 15-17-årige*. Ringkjøbing: Dansk psykologisk Forlag.
- Neuman, W. Lawrence 2001: ”Observing and Collecting Data”, in *Social Reserach Methods. Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn and Bacon: 361-371.
- Ottosen, Mai Heide 2002: ”Forskning og erfaringer på feltet”, i Andersen, Dines og Mai Heide Ottosen (red.): *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet:13-46.
- Punch, Maurice 1998: ”Politics and Ethics in Qualitative Research”, in Denzin, Norman K. and Yvonna S. Lincoln (eds.): *The Landscape of Qualitative Research*. London: Sage Publications: 156-184.
- Rasmussen, Lene Kofoed, Laila Dreyer Espersen, Mette Lise Sørensen og Signe André Thomsen 2005: *Ungdomssanktionen i kvalitativ belysning. Ti unge og ni institutioner*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Rendtorff, Jacob Dahl 2005: ”Fænomenologien og dens betydning”, i Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag: 277-308.
- Socialministeriet 2003: *Indsats over for kriminelle unge – en guide*. København: Socialministeriet.
- Solberg, Anne 1994: ”Studying Children: Methodological Considerations”, in *Negotiating childhood*. Stockholm: Nordplan: 158-201.

- Stevens, Hanne 2003: *Evaluering af ungdomskontraksordningen*. København: Justitsministeriet.
- Syltevig, Liv 2001: "Grounded teori", i Andersen, Heine, Thomas Brante og Olav Korsnes (red.): *Leksikon i sociologi*. Viborg: Akademisk forlag: 89-90.
- Zahavi, Dan 2004: *Fænomenologi*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Zeuner, Lilli 1990: *Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Zeuner, Lilli og Jeppe Højland 2003: *Unge i det kriminelle felt – et studium af forskningslitteratur*. København: Socialforskningsinstituttet.